

**EDISTÄVÄT JA RAJOITTAVAT TEKIJÄT
EHKÄISEVÄN LASTENSUOJELUN
TOIMIALOJEN VÄLISESSÄ YHTEISTYÖSSÄ**

**Työntekijöiden käsitykset yhteistyötä rakentavina
tekijöinä**

IA KARVINEN

Tampereen yliopisto

Sosiaalityön tutkinto-ohjelma

Sosiaalityön pro gradu -
tutkielma

Syyskuu 2013

Tampereen yliopisto

Sosiaalityön tutkimuksen laitos

IA, KARVINEN: Edistävät ja rajoittavat tekijät ehkäisevän lastensuojelun toimialojen välisessä yhteistyössä. Työntekijöiden käsitykset yhteistyötä rakentavina tekijöinä.

Pro gradu –tutkielma, 66 s., 3 liites.

Ohjaaja: Irene Roivainen

Sosiaalityö

Syyskuu 2013

Suomessa toimialojen välistä yhteistyötä on tutkittu monitahoisesti 8-vuotiaan Eerikan kuoleman jälkeen kevästä 2012 alkaen. Yhteistyöstä on etsitty ongelmakohtia ja sitä on pyritty selvittämään laajasti, jotta sen kehittäminen olisi mahdollista. Myös moniammatillista yhteistyötä on tutkittu toimialojen välisen yhteistyön osana. Ehkäisevää lastensuojelua on niin ikään tutkittu runsaasti ja selvitetty sen kehittämistarpeita. Tällä tutkimuksella pyrin vastaamaan kahteen keskeiseen kysymykseen: mitkä tekijät edistävät ja mitkä rajoittavat toimialojen välistä, moniammatillista yhteistyötä? Tutkimusaineistona on työntekijöiden vastauksia survey –kyselyyn, jonka olen toteuttanut syksyllä 2012 sosiaalityön maisteriopintojen työharjoittelussa Varsinais-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksessa.

Erittelen vastausaineistoa sisällönanalyysin avulla. Sain esiin kuvauksia ja luokkia, jotka jäsentävät kuvaa ehkäisevän lastensuojelun toimialojen välisestä yhteistyöstä. Työntekijöiden käsitysten kautta moniammatillisuuden ja toimialojen välisen yhteistyön toimintakenttä rakentuu hyvin jännitteiseksi ja asennelatautuneeksi. Kentällä piilee valtavasti toisten työntekijöiden arvostelua, osaamisen arviointia ja toiseksi tekemistä. Kuvausten avulla sain muodostettua yhteistyöstä kuvan, jossa yhteistyötä rajoittavat tekijät herättävät tutkijanmielenkiinnon. Yhteistyötä edistävien tekijöiden osalta muodostin ehdotuksia, joita voidaan käyttää yhteistyön kehittämisessä.

Tutkimuksellani osoitan sen, miten suuri merkitys on itsenäisesti toimivilla osajärjestelmillä yhteistyötä rajoittavina tekijöinä yksilön toiminnan rinnalla. Havaitsin, että toimialojen välisen yhteistyön kenttää voidaan kuvata eriytymättömänä osajärjestelmänä, jossa toimimisen säännöt ovat vaihtelevia ja jatkuvassa muutoksessa. Nämä järjestelmätason rajoittavat tekijät pyrin huomioimaan kehittämisehdotuksissani.

Avainsanat: Ehkäisevä lastensuojelu, toimialojen välinen ja moniammatillinen yhteistyö, edistävät ja rajoittavat tekijät

ABSTRACT

University of Tampere

Department of Social Work Research

KARVINEN, IA: Conductive and Restrictive Factors in the Co-operation and Multiprofessional Work between the Sectors of Preventive Child Protection. The Conceptions of Workers as Constructive Factors in Co-operation.

Master's thesis, 66 pp., appendices 3 pp.

Supervisor: Irene Roivainen

Social Work

September 2013

Since spring 2012, after the 8- year old Eerika died, the co-operation and multiprofessional work between sectors of preventive child protection have been widely investigated in the Finnish research. The focus of the investigations has been in identifying the problems of co-operation widely, in order to develop co-operation. Multiprofessional work has also been studied as a part of co-operative work. Preventive child protection and its development needs have also been studied a lot. In this Master's thesis I aim to answer two key questions: what are the conductive and restrictive factors in the co-operation and multiprofessional work between the sectors of preventive child protection? As research material I have used the workers' answers to the survey that I have made during the practical training of my social work Master studies in Varsinais-Suomi Social Welfare Competence Centre in autumn 2012.

I break down the data with qualitative content analyze method. I found descriptions and categories of the structure in the co-operation of preventive child protection. Workers' attitudes indicate that there are many tensions and sentiments in the field of co-operation. There is a lot of hidden criticism and assessing between the workers. I have created a picture of co-operation where the restrictive factors wake up the researcher's interest. Based on the conductive factors it was possible to make proposals how to develop co-operation.

With this thesis I prove how important the independent sub systems are as restrictive factors in the co-operation beside individual's action. I noticed that it is possible to describe the co-operational fields as undivided environment, where the rules of action are varying and under continuous change. I aim to observe the restrictive factors of the system when making development proposals.

Key words: Preventive child protection, co-operation and multiprofessional work between sectors, conductive and restrictive factors

SISÄLLYS:

1 JOHDANTO.....	6
2 TOIMIALOJEN VÄLISEN YHTEISTYÖN YMPÄRISTÖ.....	7
2.1 Suomen sosiaali- ja terveystieteiden arvot.....	7
2.2 Ehkäisevän lastensuojelun kehittäminen.....	9
2.3 Moniammatillisen yhteistyön kehittäminen.....	14
2.4 Ehkäisevän lastensuojelun yhteistyön kehittäminen.....	16
3 TUTKIMUKSEN TEOREETTINEN VIITEKEHYS.....	21
3.1. Teoriat moniammatillisuudesta.....	21
3.2. Kommunikaatio- ja strategisen toiminnan teoriat.....	27
4 AINEISTO, ANALYYSIMENETELMÄ JA TUTKIMUKSEN METODOLOGIA.....	29
4.1 Aineiston luokittelu- ja analyysiprosessi.....	31
4.2 Metodologiset lähtökohdat.....	33
5 TOIMIALOJEN VÄLISTÄ YHTEISTYÖTÄ EDISTÄVÄT JA RAJOITTAVAT TEKIJÄT.....	35
5.1 Asenteet yhteistyötä edistävinä ja rajoittavina tekijöinä.....	37
5.2 Rakenteelliset tekijät yhteistyössä.....	42
5.3 Osaaminen toimialojen välisessä yhteistyössä.....	46
5.4 Toimintakäytäntöjen merkitys yhteistyössä.....	50
5.5 Toisen toimijan tuttuus ja tuntemattomuus yhteistyössä.....	53
5.6 Luottamus ja pelko yhteistyössä.....	54

6 YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET.....	55
6.1 Yhteenveto.....	55
6.2 Johtopäätökset	58
KIRJALLISUUS.....	65
LIITTEET	73

KUVIOT

Kuvio 1: Toimialojen välisen yhteistyön toimivuus eri toimialojen kanssa (Karvinen 2013).....	73
--	----

TAULUKOT

Taulukko 1: Edistävät ja rajoittavat tekijät erikseen (mainintojen määrä).....	75
Taulukko 2: Edistävät ja rajoittavat tekijät rinnakkain (mainintojen määrä).....	75

1 JOHDANTO

Ehkäisevän lastensuojelun toimijakenttä on erittäin laaja: ehkäisevä lastensuojelu on lasten, nuorten, aikuisten ja perheiden palveluja ja varhaisia tukimuotoja. Viime vuosina ehkäisevän lastensuojelun julkisia palveluita on kehitetty sosiaali- ja terveysministeriön johdolla useissa alueellisissa hankkeissa. Tavoitteena on ollut sekä kehittää työn tuloksellisuutta että turvata palvelujen laatu ja saatavuus jatkuvasti vähenevien kunnallisten resurssien oloissa

Vuoden 2012 keväällä iltalehdissä uutisoitiin 8-vuotiaan Eerikan kuolemasta. Lastensuojelun toiminta joutui suurennuslasin alle, ja monet sosiaalityöntekijät kohtasivat kysymyksen vastuustaan. Julkinen keskustelu siirtyi yksilön toiminnasta jatkui koskien toimialojen välisen yhteistyön puutteita. Sosiaali- ja terveysministeriö aloitti laajat selvitykset koskien monialaista yhteistyötä. Eerikan surullinen kohtalo suuntaa tätä pro gradu- tutkimusta, jonka tavoitteena on lisätä tietoa toimialojen välisen yhteistyön ja moniammatillisuuden tutkimukseen.

Toimialojen välistä ja moniammatillista yhteistyötä voidaan nykyään pitää merkittävänä osana sosiaalityötä. Tässä tutkimuksessa lähestyn moniammatillista yhteistyötä ilmiönä, jota rakentavat työntekijöiden käsitykset sitä edistävästä ja rajoittavista tekijöistä. Olen kerännyt vastausaineiston survey- kyselyllä sosiaalityön maisteriopintojen työharjoittelussa Varsinais-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksessa syksyllä 2012 (Karvinen 2013). On mielenkiintoista lähteä tutkimaan, mitä kaikkea toimialojen välisen yhteistyön rajoittavat ja edistävät tekijät sisältävät ja kertovat yhteistyöstä ilmiönä ja millaisia merkityksiä niillä voi olla sosiaalityölle ja sen tekijälle käytännössä

2 TOIMIALOJEN VÄLISEN YHTEISTYÖN TOIMINTAYMPÄRISTÖ

Tässä luvussa määrittelen tutkimuksen keskeiset käsitteet ja esittelen tutkimuksen kontekstin eli Suomen sosiaali- ja terveystalouden arvot, ehkäisevän lastensuojelun kehittämisen sekä toimialojen välisen ja moniammatillisen yhteistyön.

2.1 Suomen sosiaali- ja terveystalouden arvot

Suomalaista sosiaali- ja terveydenhuollon poliittista kenttää luonnehtii sosiaali- ja terveydenhuollon integrointi, joka on säästöihin tähtäävä järjestelmän rationalisointihanke. Sen toteuttaminen on osoittautunut vaikeaksi johtuen sosiaali- ja terveydenhuoltosektoreiden erilaisista toimintakulttuureista (Koskiahho 2008; 30) sekä rakenneuudistuspolitiikan ja lainsäädännön välisistä ristiriidoista. Keskustelussa on painotettu uudistuksen toteuttamista lain mukaan ja laillisessa järjestyksessä.

Suomalainen hyvinvointivaltio on muuttunut paljon 90-luvun laman jälkeen: kuntatalouden kriisit, hyvinvointivaltion murros ja etuusjärjestelmän monimutkaistuminen ovat syntyneet kulttuurisen viiveen tuiskeessa: suomalaisen hyvinvointivaltion ideologia lupauksineen on legitimoitu ja kirjattu lakiin. Tätä lupausta näyttävät uhkaavan muutokset, joita palvelujärjestelmässä tehdään. Ristiriita näkyy selvästi palvelujen saamisen vaikeutena ja institutionaalisen vastuusiirtona (ks. esim. Metteri 2012; *institutionaalinen väkivalta*). Hyvinvointipalvelujen on sanottu alkaneen yhä selvemmin jakaantua kahteen osaan: hyvinvointi- ja pahoinvointipalveluihin. (Rimpelä 2012.) Tällainen jakautuminen herättää kysymyksen siitä, onnistuvatko hyvinvointipalvelut sittenkään ehkäisemään pahoinvointia, ja pitävätkö ne yllä vain tiettyä, valikoitua hyvinvointia.

Sosiaali- ja terveysministeriö on toteuttanut sosiaali- ja terveydenhuollon palvelurakenneselvityksen. Rakenteellisen muutoksen yhtenä tavoitteena on sosiaalihuollon ja perusterveydenhuollon täydellinen yhteensovittaminen. Yhdistämistä on kritisoitu, ja asiantuntijat ovat suhtautuneet epäilevästi integraatioon. Ajatusta yhteistyöstä pidetään hyvänä vain, jos sosiaali- ja terveydenhuollolla olisi yhteiset asiakkaat. Kuitenkin vain kolme prosenttia asiakkaista on molempien tahojen asiakkaana. (Lehtinen 2012.)

Paras -hankkeen (2005 - 2011) eli kunta- ja palvelurakenneuudistuksen tavoitteena oli STK:n mukaan suurempi kuntakoko (Annala 2011; 5-7). Sosiaalipalveluiden muutoksen seurantatutkimus ParasSos toteutettiin vuosina 2008-2011. Seurannassa ilmeni, että uudet monimutkaiset hallintomallit ovat synnyttäneet ajoittain epäselvyyttä ja epätietoisuutta vastuunjaossa. Lisäksi arvioitiin, että palveluohjauksen kysyntä kasvaa tulevaisuudessa. (Virkki, Vartiainen, Kettunen & Heinämäki 2011). Toinen Paras -hanketta arvioinut tutkimus on toteutettu Itä-Suomen yliopistossa. Siinä todettiin, että lasten ja perheiden palvelut huomioitiin Paras -hankkeen aikana kunnan strategisessa päätöksenteossa melko hyvin, esimerkiksi lakisääteisissä lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmissa. Lasten ja nuorten palveluissa puutteita ilmeni eritoten yhteistyössä ja tiedonkulussa kunnan muiden toimialojen, kuten kulttuurin, liikunnan ja opetustoimen sekä sosiaali- ja terveystoimen välillä. Tutkimuksessa havaittiin tiedonkulun puutteita esimerkiksi ostopalvelutyöntekijöiden suunnalta päätöksentekoon. (Niiranen, Puustinen, Zitting & Kinnunen 2013.)

2.2 Ehkäisevän lastensuojelun kehittäminen

Ehkäisevällä lastensuojelulla tarkoitetaan laajasti lasten arkisissa toimintaympäristöissä, kuten koulussa ja vapaa-ajalla tapahtuvaa lasten ja perheiden oikea-aikaista tukemista ja palveluihin pääsyä. Lastensuojelulain § 3 käsittää muutossäädöksen ehkäisevästä lastensuojelusta: ”*Ehkäisevä lastensuojelu sisältää lasten, nuorten ja perheiden varhaisia tukimuotoja, joilla pyritään ehkäisemään varsinaisen lastensuojelun asiakkuutta.*” Lisäksi laissa edellytetään (LsL § 8-10), että lapsen tuen ja suojelun tarve huomioidaan aikuisille suunnatuissa palveluissa. (Karvinen 2013.)

Ehkäisevän lastensuojelun puutteina on mainittu esimerkiksi yleisen, kaikkia aikuisia koskevan lastenkasvatusvastuun unohtuminen; siksi onkin painotettu jokaisen aikuisen vastuuta kaikkien kohtaamiensa lasten kasvatuksessa ja eri perheiden vanhempien välisen vuoropuhelun merkitystä. Lisäksi puutteita on havaittu eri alojen, kuten terveydenhuollon ja koulutoimen perheosaamisessa. (Rimpelä 2013.)

Viime vuosina ehkäisevää työtä - lasten, nuorten ja perheiden palvelujen kehittämistä ja kehittämistyön tuloksellisuuden arviointia - on alettu painottaa ministeriölähtöisissä tavoitteissa. Lasten ja perheiden palvelujen ja lastensuojelun uudistaminen edellyttää resurssien tarkastelun lisäksi huomion kiinnittämistä toimintoja määrittelevään lainsäädäntöön sekä työkäytäntöihin, -menetelmiin ja osaamiseen. Jatkossa pyritään arvioimaan ehkäisevien toimien ja lastensuojelulain toimivuutta, lastensuojelulain nojalla annettavaa ohjeistusta ja resursointia sekä lastensuojelun johtamista, asiakastyön toimintamalleja ja koulutustarpeita. (STM 2012; 28.)

Palvelujen kehittäminen ja kehittämistyön arviointi on haasteellista, koska palveluvalikoima on laaja. Missään ei arvioida tai vertailla keskenään kaikkia kehittämishankkeita tai kaikkia palvelumalleja. Palvelujen arviointia toteutetaan ainakin neljällä taholla: Aluehallintovirastojen suorittama palvelujen arviointi liittyy usein kanteluihin, eikä kehittämistyön tulosten tai palvelujen kokonaisuuden arviointiin. Toiseksi palvelujen tilaajilta odotetaan palvelujen arviointia, joskin tämä työ on osoitettu usein jääneen melko pinnalliseksi. Kolmanneksi kehittämishankkeiden tuloksia arvioidaan yleensä hankkeen sisäisesti. Neljänneksi ministeriöt teettävät selvityksiä, joissa arvioidaan palvelujen toimivuutta ja tuloksellisuutta. Nämä selvitykset uhkaavat valikoitua sellaisiin, joita ministeriöt voivat taloudellisesta näkökulmasta katsoen parhaiten hyödyntää, eivätkä sellaisiin, jotka todella osoittaisivat muutos- ja kehittämistarpeita monipuolisesti hallinnon ja valtionpolitiikan tasolla. (Karvinen 2013.)

Valtiovarainministeriö on selvityttänyt perheiden ennaltaehkäisevien palveluiden vaikutusta julkisen talouden kestävyYTEEN. On selvitetty missä määrin on perusteltua tarkastella perheitä tukevia julkisia palveluja investointeina, joihin panostamalla voidaan välttää tulevia suurempia kustannuksia korjaavista toimenpiteistä. Ministeriö viittaa tutkimukseen, jonka mukaan lasten ja nuorten palveluissa tehdyt säästöt ovat pitkällä aikavälillä lisänneet lasten pahoinvointia ja kuntien kustannuksia. (Valtiovarainministeriön tiedote 2012.)

Sisäasiainministeriön (2012) mukaan tarvitaan kattavaa tutkimusta muun muassa palvelupoluista ja niille ohjautumisesta sekä ylisektorisen (toimialojen välisen) yhteistyön kehittämisestä. Kehittämistyön seuranta on tärkeää, sillä uhkana on, että hankkeen jälkeen kehittämistyö päättyy ja hankkeen tulokset saattavat jäädä hyödyntämättä. Länsi-Suomen alueella on juuri tätä tarkoitusta varten Remontti-hankkeessa¹ tavoiteltu asiakaslähtöisten palveluiden ja työmenetelmien juurruttamista kuntarakenteisiin. Hankkeen tavoitteista huolimatta riskinä on, etteivät työmenetelmät ja -tavat jää kuntarakenteisiin tai se, että ne jäävät vain joihinkin kuntiin. (Karvinen 2013.) Remontin tiedotteen mukaan:

”Remontin periaatteet on liitetty osaksi jo vajaan kymmenen kunnan toimintamalleja ja strategioita. Useissa piloteissa on myös tutkittu, että ennaltaehkäisevä työ tulee huomattavasti korjaavia toimia halvemmaksi. Esimerkiksi Salon pilotin loppuraportissa todetaan jokaisen huostaanoton korvaamisen ennaltaehkäisevällä työllä säästävän keskimäärin 80 000 euroa vuodessa. Samalla rahalla kyetään palkkaamaan kaksi perhetyöntekijää.

Monialaisen johtamisen on sanottu olevan haasteen edessä. Kuntaliitoskehitys on muuttanut kuntien hallintorakenteita: Linjaorganisaatiosta siirryttiin prosessiorganisaatioon, jossa tavoitteena on ennaltaehkäistä pitkäaikainen palvelutarve (Annala 2011; 5-7). Hallintorakenteiden muutoksella on tavoiteltu muun muassa hierarkkisten elementtien vähenemistä organisaatiossa. Kuitenkin tutkimuksissa on havaittu, että hallintorakenteen uudistus ei ole vähentänyt hierarkiaa, vaan päinvastoin jopa lisännyt sitä (Niiranen, Sinkkonen-Järvelä, Seppänen, Vartiainen 2011; 20). Tämä näkynee toimialojen välisessä yhteistyössä professioiden vahvistumisena ja toisen toimialan tuntemuksen tärkeyden korostumisena, mutta toisaalta toimialojen etäännyntymisenä toisistaan ja sitä kautta toimialojen välisen tuntemuksen heikkenemisenä.

Ministeriön selvitystyöryhmä toteaa (STM; 2012), että tiedonkulkua ja osaamista on yhtenäistettävä ja että käytäntöjen kirjavuus eri alueilla on ongelma. Joillain alueilla

¹ Remontti-hanke on Länsi-Suomen Kaste-alueella vuosina 2008-2013 toteutettu lasten, nuorten ja perheiden palveluiden kehittämishanke.

lastensuojelu ja perheiden palvelut toimivat hyvin, mutta eivät kaikilla. Hyvät käytännöt eivät leviä itsestään. Selvitysryhmä ehdottaakin pitkäjänteistä ja kokonaisvaltaista uudistamisohjelmaa, jonka lähtökohtana on lapsiperheiden ja lasten tuen tarve. Lisäksi todetaan, että viranomaisten välistä tietojen vaihtoa koskevat säädökset ovat hajallaan yleis- ja erityislaeissa eikä niitä tunneta riittävästi kentällä. Tämä johtaa selvitysryhmän havaintojen mukaan siihen, että tärkeitä tietoja jää siirtymättä viranomaisten välillä ja toisaalta siihen, että asiakkaan kokemusten mukaan tietoja siirretään asiakkaiden tietämättä. Eri säännösten kokoaminen yhteen on tarpeen ja kiireellistä, jotta tiedon puute ja kirjavat tulkinnat eivät vaikeuta toiminnan hyvää toteuttamista. (Mt..)

Suomen nuorisoyhteistyöjärjestö Allianssin mukaan (2012) oppilas- ja opiskelijahuollon lainsäädännön uudistuksessa painopiste tulee siirtää ennaltaehkäisyyn. Perusopetuksessa oppilaalla on jo nykyisen lainsäädännön mukaan oikeus saada maksutta opetukseen osallistumisen edellyttämä tarvittava oppilashuolto. Tarkoituksena on laajentaa psykologi- ja kuraattoripalveluita myös lukioihin ja ammatillisiin oppilaitoksiin. Jatkossa oppilas- ja opiskelijahuolto olisi järjestettävä eri viranomaisten välisenä yhteistyönä niin, että opiskeluhuollosta muodostuu toimiva ja yhtenäinen kokonaisuus. Oppilaiden ja opiskelijoiden oikeutta päästä psykologin, kuraattorin tai opiskeluterveydenhuollon vastaanotolle parannettaisiin. Oppilas- ja opiskelijahuollon suunnitelmallisuutta lisättäisiin sitomalla opiskeluhuollon suunnitelmat osaksi lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmia, joiden laatiminen on jo nyt kuntien tehtävänä. Tavoitteena on, että merkittävä osa niistä lapsista ja nuorista, jotka nyt ovat lastensuojelun asiakkaita, saisivat jatkossa nopeammin avun jo oppilas- ja opiskelijahuollossa. Ennaltaehkäisevä oppilas- ja opiskelijahuolto tuo siten myös kustannussäästöjä, koska se vähentää tarvetta lastensuojeluasiakkuuksiin ja korjaaviin toimenpiteisiin. (Mt..)

Itsenäisyyden juhluvuoden lastenrahaston säätiö ITLA puolestaan on käynnistänyt *Lapset, nuoret ja perheet* -tutkimus- ja vaikuttamisohjelman juhlistaakseen satavuotiaan itsenäisen Suomen lapsia, nuoria ja perheitä. Ohjelma toteutetaan vuosina 2013–2017 ja sen kuvataan kokoavan yhteen useita tutkimushankkeita ja tuottavan korkealaatuista tutkimusta lasten, nuorten ja perheiden elämään liittyvistä asioista ja ilmiöistä, joita on mahdollista soveltaa päätöksenteossa ja yhteiskunnallisessa keskustelussa. Ohjelmaan halutaan ottaa mukaan myös sellaisia teemoja, joista puhuminen on epätavanomaista ja joiden esille ottaminen saattaa rikkoa hiljaisia sopimuksia ja tabuja. (Lastensuojelun Keskusliitto; 2012.)

2.3 Moniammatillisen yhteistyön kehittäminen

Moniammatillisen ja toimialojen välisen yhteistyön kehittämisen tarve on korostunut sekä palvelurakennereformin että tieteellisen tutkimuksen tuottaman tiedon pohjalta. Toimialojen välistä yhteistyötä voidaan kutsua myös rajapintatyöksi, ylisektoriseksi yhteistyöksi ja se on osa moniammatillista työtapaa. Yhteistyössä kohtaavat sektoreiden väliset erot, erilaiset professionaaliset asiantuntemukset ja toimialojen erilaiset lainsäädännöt omintakeisine historiallisine muutoksineen. Moniammatillinen yhteistyö voi olla monimutkaista, hallintorajat ylittävää, ja se saattaa tulla päällekkäiseksi työmuodoksi muiden jo olemassa olevien tehtävien kanssa. Yhteistyö voi olla kahden tai useamman eri alan välistä. Palvelurakennemuutoksen näkökulmasta monialainen yhteistyö voidaan nähdä keinona muuttaa toimintatapoja muuttamatta samalla hallinto- ja valtarakenteita (Rimpelä 2012).

Käytännössä yhteistyötä voivat vaikeuttaa työntekijöiden yhteen keräämisen hitaus, palaverien peruuntuminen sekä asiakkaan ja työntekijän välinen suhde. Esimerkiksi lastensuojelutyössä on tavallista, että asiakkaalla ei ole positiivisia tunteita työntekijää kohtaan, mikä osaltaan saattaa johtaa asiakkaan turvautumiseen toiseen tiimin työntekijään. Tämä puolestaan saattaa aiheuttaa jännitteitä tiimin yhteisen tiedon muodostukselle.

Yhteisen työn edelle menee oma työ silloin, kun resurssien puute johtaa kiireeseen eikä monialaisen yhteistyön edellyttämään ajankäyttöön ole mahdollisuuksia. On havaittu olevan olemassa verkostoja, joihin osallistutaan pakon vuoksi ja joiden toiminnassa ei nähdä mitään yhteyttä omaan perustyöhön. Tämä heikentää osallistujien sitoutumista ja tekee ryhmistä tehottomia. (www.socca.fi.)

Sosiaali- ja terveystoimen yhdistymisen voi ajatella lähentävän eri alojen ammattilaisia toisiinsa ja muuttavan niiden asiantuntijuutta perinteisestä ammattilaisuudesta asiantuntijuuden ja osaamisen suuntaan. Nykyaikaisessa nk. *uudessa asiantuntijuudessa* erona vanhaan on sektorirajat ylittävä toiminta, moniammatillinen asiantuntijuus ja reflektiivinen työote.

Joissakin puheissa moniammatillisuutta on kuitenkin kyseenalaistettu: Mihin sosiaalityö tarvitsee kyseistä työtapaa ja mitä käsitteellä tarkoitetaan? Työtavan etuja on perusteltu asiakkaan edulla. Käsitteellä tarkoitetaan usein eri ammattiryhmiin kuuluvien asiantuntijoiden yhteistyötä ja yhdessä työskentelyä, eikä siis rinnakkain työskentelyä. Toisaalta moniammatillisessa työryhmässä on joskus havaittu tarve eriyttää työtä ja toteuttaa työtä jopa erillisillä tavoitteilla: tällöin moniammatillista taitoa on saada erilliset tavoitteet sopimaan asiakkaan tilanteen kokonaisuuteen.

2.4 Ehkäisevän lastensuojelun yhteistyön kehittäminen

Sosiaali- ja terveydenhuolto

Sosiaali- ja terveydenhuollon koulutusalojen erikoistumisen seurauksena sosiaali- ja terveydenhuolto-organisaatiot ovat loitonneet toisistaan, ja niiden yhdistyminen on alkanut uudelleen lähivuosina. Ehkäisevän lastensuojelun monialaista yhteistyötä on kehitetty ja tutkittu viime vuosina laajasti. Lastensuojelun ja psykiatrian välisen yhteistyön onnistumista pidetään keskeisenä asiana lasten ja nuorten palveluiden toiminnassa, sillä monet lapsista ovat yhtä aikaa asiakkaina molemmissa organisaatioissa.

Monialaisen, sektorit ylittävän yhteistyön on esitetty olevan haaste, mutta toisaalta välttämättömyys *ongelmien* tehokkaampaan hoitoon. Yhteistyötä on tarkasteltu mm. asiakkaan, työntekijän, lainsäädännön ja palvelutuotannon näkökulmista. Tavoitteena on ollut selvittää toimivia käytäntöjä ja mahdollisia yhteistyön esteitä.

Psykiatria on perinteisesti suuntautunut lapsen hoitoon lääketieteellisestä ja yksilösuuntautuneesta näkökulmasta, jolloin lapsen kokonaisvaltainen tilanne on voinut jäädä arvioinnin ulkopuolelle. Sosiaalitieteille ominaisena puolestaan pidetään systeemiteoreettista ja kokonaisvaltaista lähestymistapaa, jossa asiakkaan omaa käsitys- ja elämismaailmaa pyritään selvittämään. Alojen käytännön toiminta on osittain vakiintunut ja muotoutuneet edelleenkin näiden perinteisten linjausten mukaisesti. Alojen ihmiskäsityksissä ei kuitenkaan tutkimuksissa ole havaittu eroja. (Karvinen 2013.)

Psykiatrian perhehoitomallien kehittämisen voi katsoa alkaneen Yhdysvalloissa jo 1970-luvulla, kun psykiatrialla aloitettiin terveydenhoitajien käynnit ns. riskiperheissä. Käynnit sijoittuivat lapsen 0 - 2 ikävuoteen ja niissä sovellettiin sekä varhaislapsuuden psykologisia teorioita, että pystyvyysteoriaa (Erikssonin kehitysteoria 1968), jonka pohjalta pyrittiin ymmärtämään miksi ja millaisia ratkaisuja äidit tekevät raskausaikana liittyen oman terveytensä hoitoon. (Mt..)

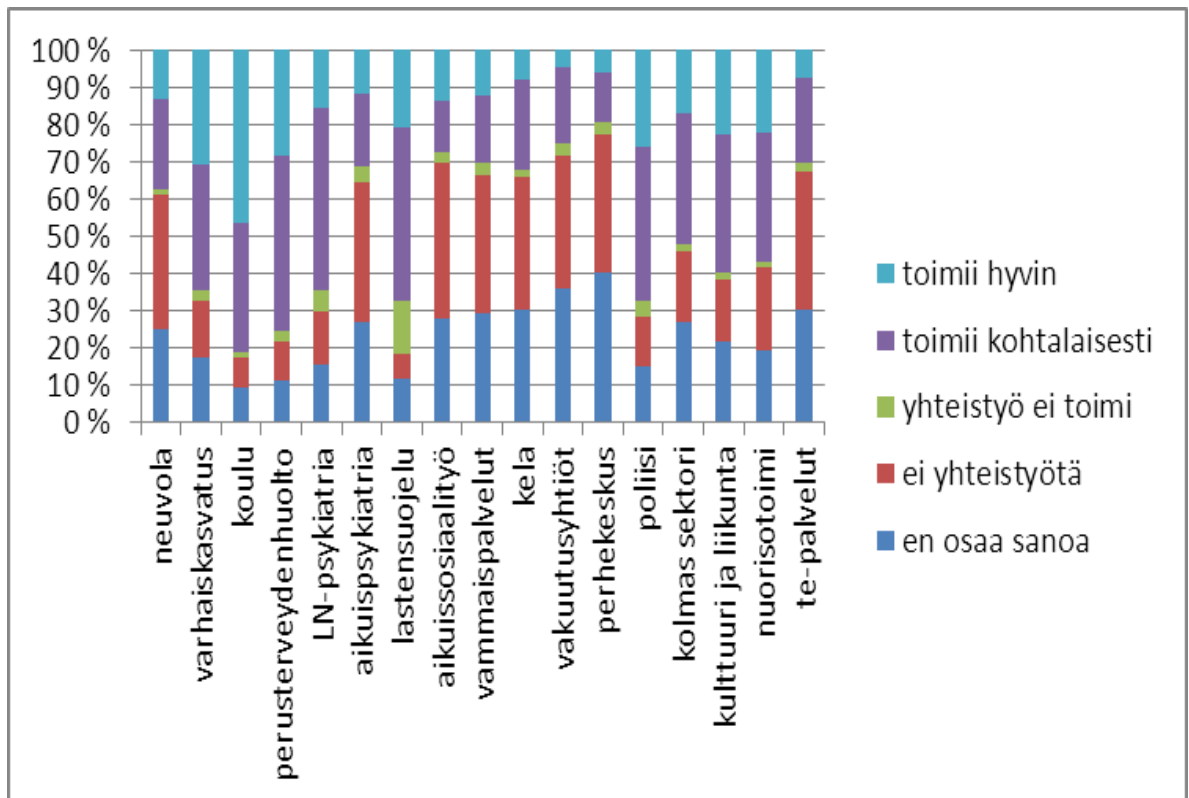
Tyksin psykiatrialla toteutettavan *voimaperheet* – hankkeen tavoitteena on ehkäistä lapsen sairastumisesta tai käytöshäiriöistä koko perheelle aiheutuvia ongelmia. Hankkeen käytännön perhetyötä voidaan kuvata sanoilla perhetyö, perhekoulu ja perheohjaus. Hankkeessa on saavutettu merkittäviä tuloksia jo nyt: noin 350 perheestä 90 prosenttia on hyötynyt ohjauksesta. Tavoitteena on saada yhteensä 500 perhettä osallistumaan, jolloin hanke olisi maailman suurin lastenpsykiatrinen kontrolloitu, hoidon tuloksellisuutta arvioiva, syrjäytymistä ehkäisevä varhaisen puuttumisen tutkimushanke. Ongelmana on saada hankkeelle jatkorahoitusta, vaikka hankkeen tuloksellisuus on tieteellisesti todistettu. Jatkorahoitus turvaisi hankkeen toimintakäytäntöjen juurruttamisen osaksi ehkäisevän lastensuojelun psykiatrisia palveluja. (Sandqvist; 2013.)

Toinen merkittävä psykiatrian ehkäisevän työn ohjelma on perhekoulu *ihmeelliset vuodet*. Se perustuu tieteelliseen näyttöön tiettyjen menetelmien ehkäisevästä vaikutuksesta. Sitä vastoin lastensuojelun avohuollon korjaavasta perhetyöstä ei ole ollut saatavilla samanlaista tieteelliseen näyttöön perustuvaa tutkimusta. Perhekoulun ohjelman yksittäiset interventiot on suoraan suunniteltu vastaamaan tiettyjen riskitekijöiden alentamista. Ohjelman vahvuutena on pidetty sitä, että sen ydin on selkeästi muotoiltu ohjekirja, joka opastaa ryhmänvetäjät ohjelman läpi, mutta antaa heille silti joustavuutta toteuttaa ohjelmaa ryhmäkohtaisesti vanhempien omien tarpeiden mukaan. (Karvinen 2013.) *Lastensuojelun ja psykiatrian rajapinnat* – tutkimushankkeessa (2011) kuvattiin lastensuojelun ja psykiatrian yhteistyö viharakkaus- suhteena, jonka taustalla on toimialojen erilaiset lainsäädännöt sekä alan toimijoiden huono tuntemus toistensa lainsäädännöstä, molempien organisaatioiden jäykkyys muutoksissa, sekä alojen erilliset ja yhtenevät historialliset muutokset, kuten lastensuojelulaitosten synty ja kehitys, psykiatrinen osastojen käytäntöjen muutokset ja molempien alojen lainsäädännön muutokset. Niin sanotulla rajapinnalla siis voidaan ajatella käytävän sekä alojen sisäistä että niiden välistä keskustelua, joka voidaan myös toisinaan nähdä väittelynä. Hankkeen yhtenä tavoitteena on sellaisen laitospinnan rakentaminen, jossa lastensuojelun ja psykiatrian ammattitaidot yhdessä tuottavat uudenlaista hoidollista tukea rajapinnan lapsille. Tällaisessa palvelussa voidaan nähdä käytännössä kompleksinen kokonaisuus ja yhteisen merkityksen tuottama hoidollinen asetelma.

Isoherrasen (2008; 32 - 33) mukaan ongelmallisinta on, jos jokin yksi lähestymistapa korotetaan ainoaksi oikeaksi tavaksi tutkia ihmistä. Keskeisintä yhteistyössä on kysymys siitä, miten koota yhteen ja prosessoida kaikki se tieto ja osaaminen, joka on tarpeen kokonaisvaltaisen käsityksen saavuttamiseksi asiakkaan tilanteesta. Vaikka eri ammattikunnat tekevät työtä eri tavoitteen saavuttamiseksi, näiden erilaistenkin tavoitteiden tulisi olla ristiriidattomia eli tavoitella jotakin yhteistä päämäärää siten, ettei toinen kumoa toistaan. Yhteistyön yksi tavoite voi olla tiedon jakaminen, jokaisen toimijan vastuualueiden määrittely ja tavoitteiden tarkastelu.

Lapset puheeksi - menetelmä on kehitetty sosiaali- ja terveystoimen käyttöön tavoitteena lisätä lapsen näkyvyyttä perhetilanteessa esimerkiksi silloin, jos vanhempi sairastuu tai jos perheessä on jokin muu kriisi tai ongelma. Lisäksi menetelmää on lanseerattu aloille, jotka perinteisesti on suunnattu aikuisten palveluihin, kuten aikuispsykiatriaan. Parhaimmillaan lapsi on voinut saada menetelmän avulla varhaista tukea vaikeaksi kokemiinsa tilanteisiin, mikä on edistänyt koko perheen jaksamista. Menetelmän tavoitteena on tukea lapsen ja koko perheen ymmärrystä siitä, mitä vanhemman sairastuminen tai päihdeongelma merkitsee lapselle. Tilanteen sanoittaminen on usein vähentänyt lapsen pelkoa ja ahdistusta vanhemman toimintaa kohtaan. Lisäksi vanhemmat ovat saaneet keinoja puhua lapselleen sairaudestaan lapselle ymmärrettävällä tavalla. Joissakin sairaaloissa ja poliklinikoilla sosiaalityöntekijä on edistyksellisesti tuonut mallin systemaattiseen käyttöön osaksi työyhteisön menetelmiä.

Tekemäni selvityksen perusteella ehkäisevän lastensuojelun toimialojen välisen yhteistyön toimivuudessa on merkittäviä eroja eri toimialojen kanssa tehtävässä yhteistyössä: Vastausten mukaan yhteistyö ei toimi lasten-, nuorten-, ja aikuispsykiatrian eikä lastensuojelun kanssa. Koko aineiston tarkastelussa havaitsin neuvolan, aikuissosiaalityön ja aikuispsykiatrian kanssa tehtävän vain vähän yhteistyötä. Lisäksi moni vastaaja arvioi yhteistyön lastensuojelun, aikuispsykiatrian, perusterveydenhuollon, poliisin ja lasten- ja nuortenpsykiatrian kanssa toimivan vain kohtalaisesti tai ei lainkaan. (Ks. kuvio 1 alla.) Selvitykseni perusteella ehkäisevän lastensuojelun työmenetelmät ja toimialojen välinen yhteistyö ovat etsimässä paikkaansa lakisääteisten palvelujen kentällä. Niiden tuleminen palvelujen valikoimaan tai sen osaksi tasavertaisesti kaikkien saataville voi aiheuttaa muutospaineita perinteisten palvelujen, kuten omaishoidontuen ja vuoropäivähoidon myöntämiskriteereissä. (Karvinen 2013; 39.)

Kuvio 1: Ehkäisevän lastensuojelun yhteistyön toimivuus eri toimialojen kanssa. (Karvinen 2013; 33.)

Varhaiskasvatus ja koulutoimi

Varhaiskasvatuksen siirtyminen pois sosiaalipalveluista sivistystoimen alaisuuteen on tuonut omat haasteensa toimialojen väliselle yhteistyölle. Voidaan ajatella, että muutos on voinut synnyttää nopeasti tarpeen toteuttaa esimerkiksi remontti-hanke. Remontti- hankkeessa (ks. s. 9) on kehitetty muun muassa kommunikointia tukevia menetelmiä varhaiskasvatuksen käyttöön, lapset puheeksi - ja dialogisen arvioinnin menetelmää sekä huolen puheeksi ottamisen menetelmää sosiaali- ja terveydenhuoltoon. Koulutoimeen ei ole vielä toteutettu samantyyppistä kattavaa hanketta.

Asiakastyömenetelmien dialogisuudella tarkoitetaan esimerkiksi sitä, että asiakkaan mahdollinen vastarinta työskentelyä kohtaan tulisi nähdä vastustuksen sijasta asiakkaan mielipiteenä siitä, miten hänen asiassaan ei ainakaan tule edetä. Lisäksi dialogisuus tarkoittaa asiakkaan kuuntelemista, ei vain kuulemista sekä sitä, että työntekijän tulisi keskustelussa esittää vaihtoehtoisia ajatuksia ilman keskustelukumppanin ajatusten vastustamista. (Kongressi 2012.) Tällainen jatkuvasti keskusteleva työote on joskus johtanut dialogiin osallistuvien turhautumiseen siitä, kun mitään ei tapahdu, kun aina vaan puhutaan ja puhutaan. Dialogin ajatellaan silti olevan avain työntekijän ja asiakkaan väliseen ymmärrykseen ja dialogisten menetelmien on ajateltu tuottavan asiakaslähtöisyyttä.

3 TUTKIMUKSEN TEOREETTINEN VIITEKEHYS

3.1 Teoriat moniammatillisuudesta

Niin toimialojen väliseen kuin moniammatilliseenkin yhteistyöhön kuuluu käsitteiden määrittely yhdessä kaikkien toimijoiden kesken sekä lukuisten teoreettisten ja tieteellisten käsitteiden tunteminen ja taito tulkata niitä asiakkaalle ja tulkita niitä käytännönläheisesti, ymmärrettävästi ja avoimesti. Moniammatillisessa yhteistyössä keskeistä on asiakkaan edun määrittely yhdessä asiakkaan kanssa. Yhteistyön haasteina on pidetty uuden tiedon tuottamista ja sen kirjaamista, arviointia ja koordinointia, vastuualueiden määrittelyä ja työskentelyn jatkuvuuden turvaamista. Moniammatillisuuden etuina puolestaan on nähty asiakkaan tilanteen kokonaisvaltainen kartoitus, uuden tiedon käyttö, ajansäästö, asiakaslähtöisyys ja taloudellinen säästö. Uuden tiedon käsitettä ei kuitenkaan ole tarkemmin määritelty; sillä voidaan tarkoittaa holistista tietoa, jota syntyy yhteistyössä ja tapauskohtaisesti ja jota voidaan konkreettisesti hyödyntää yhteistyössä. Yhteistyössä sosiaalityön ammatillista osaamista voisi olla esimerkiksi soveltava yhteistyössä oppiminen, jolla tarkoitetaan sosiaalityön omaa tiedonmuodostusta vastaanottavaisin ja kysyvin mielin.

Isoherrasen (2008, 33) mukaan moniammatillisuuden käsite on suomen kielessä laaja, epämääräinen ja monimerkityksinen sateenvarjokäsite. On myös esitetty (Katajamäki 2010), että asiakirjoissa käytetään monialaisuutta ja moniammatillisuutta epätäsmällisesti. Käsitteiden sisältöä pidetään itsestäänselvyyksinä, ja työntekijät velvoitetaan työskentelemään moniammatillisesti sosiaali- ja terveydenhuollossa. Vallitsevan epätäsmällisyyden valaisemiseksi McCray (2003) on tuottanut tutkimuksessaan käytännön ideoita moniammatillisen tiimityön verkoston luomiseksi, käsitteellisen viitekehysten moniammatilliseen työhön ja käyttöideoita koulutuksen, johtamisen ja yksilön kehittämiseen. (Mt..) Moniammatillisen ja toimialojen välisen yhteistyön päällekkäisten merkitysten vuoksi olen määritellyt ne tässä tutkimuksessa lähestulkoon toistensa synonyymeiksi. Myös aineistoni tukee käsitteiden pitämistä yhdessä.

Perinteistä ammatillisuuden ja ammattilaisuuden käsitystä kutsutaan myös moderniksi käsitykseksi vastakohtanaan postmodernismi. Vaarana yhteistyössä ovat näyttäneet *perinteiset professionaaliset arvostukset, ja professionaalinen määrittelyvalta* (oma kursivointi), joka voi heikentää tai jopa kokonaan estää moniammatillisen työskentelyn (Vaininen 2012; 76-77). Kuitenkin asiakaslähtöisessä moniammatillisessa työskentelyssä yhteistyön ongelmien on havaittu fokusoituvan postmoderniin ammatillisuus- käsitykseen, yksisuuntaiseen keskusteluun ja ammattikuntien väliseen eikä niinkään moniammatilliseen työskentelyyn. Nuortenpsykiatrian toimijoiden on havaittu nojautuvan enemmän perinteiseen ammatillisuuteen, kun taas lastensuojelun toimijoiden professionaalisuus kuvautuu pikemminkin postmoderniksi. (Selligren 2009.)

Vainisen (2011; 78) mukaan moniammatilliseen työskentelyyn liittyvät väistämättä myös *eri tieteiden väliset näkökulmaerot ja näihin liittyvät valta-asetat* (oma kursivointi). Professionaalinen valta ja siihen liittyvät arvostukset estävät moniammatillista ryhmää toimimaan tehokkaasti (mt.; 76-77). Professionaalisen vallan käyttö voi myös olla asiakkaan edun vastaista, jos keskitytään taisteluun vallasta määritellä asiakkaan tilannetta. Sosiaalityön ammattitaitona voidaan pitää myös yhteiskunnallisten ilmiöiden, kuten medikalisaation ja siihen liittyvän vallan tunnistamista.

Medikalisaatiolla tarkoitetaan lääketieteellistä valtaa määrittellä tietyt terveydentilat ja käyttäytymistavat sairauksiksi, kuten esimerkiksi riippuvuussairaudet ja kaksisuuntainen mielialahäiriö. Lapsen käytöshäiriön alkuperän arviointi voi jäädä yksipuolisesti medikalisaation puristuksiin silloin, jos perhe ei vastaanota esimerkiksi perhedynamiikan tai vanhemmuuden arviointia. Muun muassa touretten oireyhtymällä on neurologinen alkuperä, mutta aivan samantyyppisiä oireita on kuvattu esiintyvän vaikeassa tilanteessa elävillä lapsilla ilman neurologista statusta. Käytöshäiriöiden alkuperän selvittäminen voi joskus olla erityisen vaikeaa. Kaikilla asiantuntijoilla lienee tahto määrittellä ongelma ja etsiä siihen ratkaisu, mutta joskus jokaisen olisi osattava myöntää, etteivät jo tehdyt ratkaisut tai diagnoosit ole olleet oikeita, tai ettei ongelmaan vielä voida antaa ratkaisuehdotuksia. Professionaalinen määrittely voi synnyttää ammatillista valtataistelua, jollaisena voidaan kokea esimerkiksi moniammatillisen tiimin jäsenten määrittelyt ja rajaukset koskien omaa osaamistaan. Onnistuessaan moniammatillisella työotteella kuitenkin avataan yksilöllistä lähestymistapaa asiakkaan omaa näkemystä unohtamatta.

Moniammatillisuutta on tutkittu myös oppimisen viitekehyksessä. Tulosten mukaan moniammatillisuuden oppiminen on sekä yhteisöllinen että yksilöllinen ilmiö. Moniammatillisuuden oppiminen rakentuu erilaisuuden kunnioittamiselle, motivaatiolle, yhteisöllisen oppimisen mahdollisuuksille, moniammatillisen pätevyuden oppimiselle sekä ohjaukselle ja arvioinnille. Ongelmat ratkaistaan aluksi intuitiivisesti ja kokemuksen karttuessa yhä varmemmin yhteisenä ongelmanratkaisuna. (Katajamäki 2010.)

Sosiaalisen asiantuntijuus on tärkeää moniammatillisessa yhteistyössä. Sosiaalityöntekijän tietona voidaan pitää kokonaistilanteen hahmottamista, reflektiivistä arviointia ja asiakkaan äänen korostamista. Sosiaalityön asiantuntijuus voi sisältää myös valtasuhteiden näkyväksi tuomista, esimerkiksi nostamalla esiin asiakkaan näkökulman asiantuntijoiden vallankäytöstä. Lisäksi sosiaalityön taitona voidaan pitää ymmärrystä siitä, että aina ei ole löydettävissä asiakkaalle hyvää ratkaisua ja on tyydyttävä huonoista vaihtoehdoista vähiten huonoimpaan.

Tulkintoihin liittyvä valta on vaikeasti havaittavaa, ja väärin käytettynä se voi saada asiakkaan näkemään itsensä negatiivisesti. Foucault (Juhila 2009) puhuu asiakkaan objektivoinnista, jonka kautta asiakas omaksuu uuden subjektiuden. Valta-asetelmia esiintyy asiakkaan ja työntekijän välisessä suhteessa, yhteistyökumppaneiden välillä, organisaatioiden sisällä ja myös niiden välillä. *Reflektiivisen sosiaalityön perustana on nähty valtasuhteen molemminpuolinen vaikutuskehä, joka muuttaa sekä työntekijää että asiakasta* (oma kursivointi). (Mt.) Näin voisi ajatella olevan laita myös toimijoiden välisessä yhteistyössä.

Isoherranen (2008; 29), on tarkastellut moniammatillista yhteistyötä systeemiteoreettisen tulkintamallin kehyksessä. Systemi voi olla muun muassa ihmiskeho, ilmakehä, tehdas, perhe tai tiimi:

”Näissä systeemeissä *osien keskinäiset suhteet vaikuttavat kaiken aikaa toisiinsa*. Syy-seuraus-suhteet ovat kompleksisia, vaikeasti havaittavia ja usein ajallisesti etäisiä. Systeemiseen ajatteluun liittyy myös läheisesti holismin idea. Käsitteenä holismi tarkoittaa sitä, että kokonaisuudella on määräävä vaikutus osiinsa nähden.” (Mt.)

Systeemiteoreettisen lähestymistavan etuna voidaan pitää sen kykyä löytää totuudenmukaisempi kuva kokonaistilanteesta, koska lähestymistavan perusideana on huomioida kapean osa-alueen sijaan kokonaisuus (mt.). Eri tieteenalojen voi nähdä eriytyneen jo pidemmän aikaa, ja nyt ollaan tultu tilanteeseen, joissa eriytyneitä aloja kohtaa yhteistyö, joka vaatii kokonaisuuden huomiointia arvioinnin osana. Lisäksi tieteiden voi nähdä nykyään käyvän avointa keskinäistä vuoropuhelua, joka lopulta synnyttää yhteisen (uuden) merkityksen. Yhteisen kielen löytymistä ammattikuntien ja asiakkaiden välille pidetään tärkeänä ja sitä edesauttavat hyvät vuorovaikutustaidot. (Mt.; 30-34.)

Systeemiteoreettinen ajattelu on peräisin 1940-50- luvuilta, jolloin sitä kehitettiin hallintotieteissä ja psykologiassa. Systeemiteoria on vaikuttanut merkittävästi sosiaalityön kehittämisessä 1970- luvulla. Teoriassa on keskeistä funktiojärjestelmien kompleksiset erot, jotka jäsentymättöminä synnyttävät kaaoksen ja se, että rajojen avulla järjestelmä hahmottaa itsensä. Lisäksi järjestelmät ovat riippuvaisia sekä omasta että toisten järjestelmien toiminnasta. Funktiojärjestelmien toiminta rakentuu niiden sisäiselle ja niiden väliselle kommunikaatiolle, eikä siis arvoille ja normeille. (Kilpeläinen 2009; 70-72.)

”Ympäristö nähdään laajana kokonaisuutena, johon kuuluvat luonnon lisäksi sosiaalinen, fyysinen, kulttuurinen, emotionaalinen sekä historiallinen ympäristö. (---). Tapahtumien tarkastelu niiden omassa kontekstissa kuuluu olennaisesti yleiseen systeemiteoriaan. Huomio kiinnitetään yhteyksiin, järjestelmän välisiin suhteisiin ja vuorovaikutukseen, ei yksilöihin. Systeemiteorian keskeisiä käsitteitä ovat siten kokonaisuus ja sen organisoituminen unohtamatta hierarkkisuutta sekä organisoitumiseen liittyviä vuorovaikutusmalleja tai vastavuoroisuutta.” (Mt.)

Tieteiden välinen dialogi synnyttää uutta tietoa, uutta tiedettä, kokonaistietoa tai kokonaismerkityksiä. Tieteiden yhdistymisessä haasteina ovat eri alojen käsitteiden, kielen ja menetelmien erilaisuus, joita avoimen dialogin keinoin voidaan avata moniammatillisen ryhmän käyttöön. Erään kritiikin mukaan eri tieteiden välisessä yhteistyössä tarvittaisiin jopa kokonaan uusia keskustelusääntöjä ja käytäntöjä. (Mt..) Näin lienee usein asian laita myös moniammatillisessa yhteistyössä.

Moniammatillisen yhteistyön odotetaan ohjaavan perheiden lisäksi eri ammattitahoja tietämään omat vastualueensa lapsen ja perheen hoidossa. Yhtenä hyvänä käytäntönä *Lastensuojelun ja psykiatrian rajalla* - hankkeessa esitettiin työparikäytäntö, jossa ovat lastensuojelun perhetyöntekijä ja psykiatrinen sairaanhoitaja tai kehitysvammahuollon ohjaaja.

Asiantuntijat joutuvat työssään ylläpitämään omia professionaalisia rajojaan ja tuomaan esiin asiantuntemustaan. Toisaalta he joutuvat myös ylittämään omia professionaalisia rajojaan, mikä vaatii tiettyä osaamista ja taitoa. On sanottu, että sosiaalityön asiantuntijuudessa tulisi enemmän nostaa esille kontekstuaalisen tiedon merkitystä. Sosiaalityö on toimintaa sosiaalisissa tilanneyhteyksissä, joissa tavoitteena on jäsentää toimintakontekstin kokonaisuus ja *keskenään kietoutuneet osatekijät*. Lisäksi sosiaalityön ammattitaitoon voi nähdä sisältyvän diplomaattinen rajojen ylittämisen taito ja sovitteleva työote.

3.2 Kommunikaatio- ja strategisen toiminnan teorit

Toimialojen välisen yhteistyön tutkimusta taustoittaviksi teorioiksi näyttävät soveltuvan sekä Jürgen Habermasin kommunikaatio- ja strategisen toiminnan teoria sekä Luhmannin ekologisen toiminnan teoria. Habermas (Grey & Webb 2009; 13-22) pitää kieltä keskeisenä todellisuutta rakentavana tekijänä, jossa keskustelijat valitsevat mitä haluavat kuulla ja näin ollen omien tulkintojensa ja valintojensa kautta tuovat keskusteluun oman merkitystodellisuutensa. Teorian mukaan keskusteluun liittyy *kommunikaatiotoimintaa*. Tämä ulottuvuus ilmenee silloin, kun keskustelijat saavuttavat yhteisen ymmärryksen tavoitteista ja toiminnasta. Keskustelun osapuolet vaativat toisiltaan vastavuoroista luottamusta, rehellisyyttä ja argumenttien todenperäisyyttä. (Mt..)

Habermasin mukaan sosiaalinen järjestys ei pysy yllä ilman kommunikatiivista toimintaa, joka laajentaa sosiaalista integraatiota ja solidaarisuutta sosiaalisissa verkostoissa. Teorian mukaan tavoittelemme ideaalin puheen tilannetta, joka näyttäytyy selvimmän silloin, kun se puuttuu. Sitä vastoin ammatillisissa tilanteissa ei sovelleta edellä mainittua kommunikatiivista toimintaa, vaan siinä esiintyy *strateginen toiminta*. Tämän toiminnan tarkoituksena on ohjata osallistujien toimintaa tiettyyn suuntaan. Teoria kommunikatiivisesta toiminnasta sisältää kaksi osa-aluetta: elämismailman ja systeemin. (Mt..)

Sosiaalityössä kuten moniammatillisessa yhteistyössäkin on osattava kommunikoida elämismailman ja systeemin kanssa sekä niiden välillä huomioiden niiden väliset jännitteet. Habermasin teoria herättää kysymään muokkaammeko aina tietämättämme kommunikaatiota toivomaamme suuntaan ja mitä tapahtuu, kun kommunikaation osapuolet tähtäävät eri tavoitteisiin. Käytän tässä tutkimuksessa Habermasin teoreettisista käsitteistä muodostamaani käsitettä *strategisen puheen / toiminnan ideaali*.

Luhmannin ekologisen kommunikaation teoriassa kommunikaatio on tapa jakaa, vastaanottaa ja soveltaa tietoa. Kommunikaatio sisältää informaation, sen välittämisen ja sen ymmärtämisen. Kommunikaatiossa *tuotetaan yhteistä merkitystä*, mutta onnistunut välittäminen ei edellytä, että kommunikoidijan ja vastaanottajan ymmärrys välitettävästä asiasta olisi yhteneväinen. Kommunikaatio voi ilmentyä tapahtumina tai käyttäytymisenä. Luhmannin teoria eroaa Habermasin (em.) teoriasta siinä, että Habermasin mukaan kommunikaatio on tiedon välittämistä ja yhteisen ymmärryksen luomista kielen avulla. Kielen avulla voidaan erottaa rationaalinen yhteisymmärrys näennäiskonsensuksesta. Järjestelmät vähentävät ympäristönsä kompleksisuutta tekemällä eroja itsensä ja ulkopuolisen ympäristönsä välille. Osajärjestelmät ja niiden muutokset häiritsevät ja kyseenalaistavat toisia osajärjestelmiä. (Kilpeläinen 2009; 75-76.)

4 AINEISTO, ANALYYSIMENETELMÄ JA TUTKIMUKSEN METODOLOGIA

Suoritin Tampereen yliopiston sosiaalityön maisteriopintojen työharjoittelun Varsinais-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksessa syksyllä 2012. Kehittämistehtäväksi sain valtakunnallisen Kaste- hankkeen tavoitteiden seurantajärjestelmän kehittämisen alueellisesti. Tavoitteiden toteutumisen seurantaan toivottiin kehitettäväksi indikaattoreita, joilla hyvinvoinnin toteutumista voitaisiin konkreettisesti seurata. Kasteessa on kehitetty monia asiakastyömenetelmiä tavoitteena asiakaslähtöiset työkäytännöt. Suunnittelin laajan survey- kyselyn, joka lähetettiin sähköisesti Varsinais-Suomen ehkäisevän lastensuojelun toimijoille. Kyselylinkki oli auki 15.10 - 28.10.2012. Raportti selvityksestäni on julkaistu verkkojulkaisuna kesäkuussa 2013 osaamiskeskuksen sivustolla osoitteessa www.vasso.fi.

Tämän tutkimuksen aineistona käytän tekemäni selvityksen avovastausosioita, jossa kysyin toimialojen välistä yhteistyötä edistäviä ja rajoittavia tekijöitä. Selvitys oli muilta osin kvantitatiivinen sisältäen useita monivalinta- ja asteikkokysymyksiä. Niillä puolestaan kartoitin työntekijöiden käsityksiä lukuisista tekijöistä Varsinais-Suomen ehkäisevän lastensuojelun palveluissa, kuten 1) toimialojen välisen yhteistyön määrällistä toteutumista, 2) ehkäisevien lastensuojelupalvelujen valikoimaa, 3) työntekijöiden osallistumista ehkäisevän lastensuojelun hankkeisiin ja mielipiteitä hankkeiden tuloksista, 4) asiakastyömenetelmien käyttöä, 5) koulutustarvetta ja 6) asiakaslähtöisyyden toteutumista palveluissa. Selvityksen kvantitatiivinen analyysi toimii osana tämän tutkimuksen viitekehystä, ja se sekä tukee että keskustelee tämän tutkimuksen tulosten kanssa. (Karvinen 2013.)

Tässä tutkimuksessa ehkäisevän lastensuojelun toimijoita ovat Varsinais-Suomen kuntien sosiaali- ja terveydenhuoltohenkilöstö, kulttuuri-, liikunta-, nuoriso- ja koulutoimen henkilöstöt, poliisi sekä varhaiskasvatuksen ja V-S sairaanhoitopiirin (esh) psykiatrian työntekijät. Lisäksi varsinaisen lastensuojelun toimijat määrittyvät tässä tutkimuksessa ehkäisevän lastensuojelun toimijoiksi. (Mt.; 2013.) Varsinaisen lastensuojelun toimijoita eli lastensuojelun sosiaalityöntekijöitä kyselyyn vastanneista on vain muutama. Koulutoimi on vastannut ahkerimmin (44,8 %), kun taas puolestaan liikunta- ja kulttuuritoimi ovat vastanneet kaikista vähiten (yhteensä 4 %). (Mt..)

Työntekijänäkökulman lisäksi selvityksessäni olin huomionnut asiakkaan palvelujen käyttäjänä: kysyin esimerkiksi työntekijöiden käsityksiä siitä, saavatko asiakkaat heille sopivia palveluja ja saavatko he niitä oikea-aikaisesti. Tästä huolimatta kyseessä ei ole asiakkaan oma näkökulma, vaan työntekijöiden käsitykset asiakkaan tilanteesta. Tieto on ammatillista, suuntaa-antavaa tietoa, joka kertoo työntekijöiden konstruktioista.

Tämän tutkimuksen aineisto sisältää 464 avovastausta edellä mainitusta selvityksestä, ja niissä vastataan kahteen kysymykseen: 1) Mitkä tekijät edistävät ja 2) mitkä rajoittavat toimialojen välistä yhteistyötä? Nämä ovat myös tutkimuskysymykseni. Vastauksista puolet sisältää työntekijöiden käsityksiä toimialojen välistä yhteistyötä edistävästä tekijöistä ja toinen puolikas taas käsityksiä yhteistyötä rajoittavista tekijöistä.

Selvityksen tekemiseksi (Karvinen 2013) käsittelin vastaukset SPSS-tilastolaskentaohjelmiston ja webropol- aineistonkäsittelyohjelmiston avulla. SPSS-raportoinnin jälkeen siirsin aineiston webropoliin, jolloin vastausten koodit katosivat. Näin ollen esitän avovastaukset tässä tutkielmassa ilman koodeja ja tarkennettua tietoa vastaajan sukupuolesta, ammattiryhmästä tai mistään muustakaan taustamuuttujasta.

4.1. Aineiston luokittelu ja analyysiprosessi

Aloitin aineiston tutkiskelun luokittelemalla toistuvat teemat merkityksen mukaan. Luettuani aineistoa läpi useaan kertaan, aloin havaita vastausten muodostavan merkitysluokkia, joista mieleni abstrahoi kuvaa siitä, minkälaisista asioista vastaajien mukaan on kysymys silloin, kun puhutaan yhteistyötä edistävästä ja sitä rajoittavista tekijöistä. Vastaajat ovat tulkinneet toimialojen välisen yhteistyön useimmiten moniammatilliseksi yhteistyöksi. Aineiston huolellinen lukeminen oli aikaavievä, mutta tutkimuksellisesti antoisa prosessi.

Luokkien ulkopuolelle jääneet harvinaiset tai poikkeavat vastaukset kuvailen erikseen, ja monitulkintaiset vastaukset sijoitin jokaiseen sopivaan merkitysluokkaan. Vaikka luokkien tulisi olla toisensa poissulkevia ja yksiselitteisiä (Tuomi & Sarajärvi 2004), toimin mielestäni aineiston ehdoilla. Pääluokkien muodostamisen jälkeen tein aineiston ehdoilla alaluokkia, joiden sisältöä kuvaan ja analysoin tarkemmin. Analyysi tiivistä ja kytki tulokset ilmiön laajempaan kontekstiin ja aihetta koskeviin muihin tutkimustuloksiin.

Sisällönanalyysin etuina näkyy analyysin herkkyys kontekstille ja aineiston symboliikalle. Tutkimuksellisena ratkaisuna voidaan pitää valintaani analysoida ilmissisällön lisäksi (manifest content) myös piilossa olevat viestit (latent content). (Mt.) Tämä on tärkeää, koska tavoitteena on saada aineistosta esiin hiljaista tietoa ja yhteistyöilmiön rakentumisen kategorioita. Luokittelun esitän frekvensseinä, mikä on tärkeää sisällön yleisyyden arvioinnissa: luokan kvantitatiivinen ominaisuus eli sen yleisyys näyttäytyy tällöin eräänlaisena laadullisena ominaisuutena, jota voi käyttää pohdittaessa ilmiötä kokonaisuutena.

Aineistolähtöisen sisällönanalyysin tekniikan mukaisesti olen pelkistänyt, luokitellut ja abstrahoinut aineistoa. Pelkistettäessä kysyin aineistolta tutkimustehtävän mukaisia kysymyksiä. Kirjasin 'aineiston vastaukset' eli pelkistetyt ilmaisut aineiston termein. Luokittelussa etsin pelkistettyjen ilmauksien yhtäläisyyksiä ja eroja. Aluksi luokittelin vastaukset karkeasti sisällön merkitysten perusteella. Sisällönanalyysi eteni vaiheittain: luokkia muodostui lisää ja niitä katosi, sisällönkuvaukset syvenivät, ja saattoivat luokittua eri tavoin tai uudelleen, kun niitä pääsi lähemmin tarkastelemaan ja kun niitä pystyi tarkastelemaan osana koko aineistoa. Systemaattinen sisällönanalyysi tuo esiin vastausten erilaisia vivahteita, ristiriitaisuuksia, ilmaisuun sisältyvää symboliikkaa ja piilomerkityksiä. Olen huomionnut myös sen, mitä vastauksissa jätetään käsittelemättä.

Erotin tutkimuksen kannalta oleellisen tiedon, jonka avulla muotoilin aineistosta erottuvaa teoreettista käsitteistöä liittäen sen aiempiin tutkimuksiin ja taustaansa. Lopuksi jälleenyhdistin luokkia edelleen aineiston ehdoilla ja muodostin samanmerkityksisistä luokista pääluokat.

Olin jo tehnyt luottamuksesta oman luokkansa, kun jouduin kysymään, josko se sijoittuisikin asenne -luokkaan tässä aineistossa. Luottamus näet muodostui selvästi vastinpariksi yhteistyötä rajoittavien tekijöiden asenne -luokalle, jossa mainittiin epäluottamus. Päädyin kuitenkin pitämään sen omana luokkana ja näin ollen vastinparina pelko -luokalle. Valinta tuo aineistosta esiin tarkemmin sen laadullisia ominaisuuksia.

4.2 Metodologiset lähtökohdat

Tutkijaa voidaan kuvata välineenä tutkimuskohteen ja tutkimuksen välillä siten, että tutkija ikään kuin kääntää kohteensa tutkimuksen kielelle. (D'Crutz 2004). Tutkija sovittaa aineistonsa valitsemiensa tutkimusmenetelmien ja metodien yhteyteen ja sen jälkeen tuottaa kohteestaan tulkinnan jossa näkökulma, etiikka ja poliittinen aspekti tuovat tutkimukselle persoonallisia vivahteita.

Miten oma tapani jäsentää maailmaa vaikuttaa näkökulmavalintaan? Olen ensimmäiseltä koulutukseltani sosiologi. Sosiologina näin tässä tutkimusaiheessa heti *yhteiskunnan*, jota voisi tutkia moniammatillisuus -ilmiössä. Tässä tutkimuksessa kuitenkin tavoitteenani on siirtää näkökulmaa sosiologiasta sosiaalityöhön, ja tavoittaa näkökulma yhteistyön merkityksistä sosiaalityön käytännölle ja tutkimukselle. Toisaalta voidaan myös ajatella, ettei yksin sosiologinen näkökulma sulje pois sen merkityksellisyyttä sosiaalityölle eikä vice versa,

Tutkimuksessa on tärkeää osata tulkita tietoa sen tuottamisyhteydessä (Metteri 2012; 63). Tässä tutkimuksessa huomioin tiedon erityisyyden liittyen monialaiseen toimintaympäristöön, ammatillisuuteen ja työntekijöiden hiljaiseen tietoon. Tämä näkyy niin teorioiden valinnassa kuin tulosten tulkinnassa ja suositusten muotoilussa. Vastausten analysointia voi verrata sisällöllisesti vaikeiden (kriittisten) ja helppojen tilanteiden arviointiin.

Toimialojen välinen ja moniammatillinen yhteistyö näyttäytyy tässä tutkimuksessa yhteiskunnallisena toimintana, jota toteutetaan ja tehdään todeksi ammatillisissa ja institutionaalisissa käytännöissä. Yhteistyö rakentuu kielen, ja siitä muodostettavien merkitystulkintojen avulla ja yhteistyö toimintana tulee näkyviin sekä järjestelmien että yksilön toiminnan tasoilla. Sosiologisesti katsottuna työntekijän oma näkökulma on tärkeä, sillä se ilmentää toimialojen välisen yhteistyön rakentumista. Sosiaalityön näkökulmasta puolestaan epäkohtien ja onnistumisten tarkastelulla voidaan muotoilla yhteistyölle käytännön parannusehdotuksia. Arvioin hyviä käytäntöjä ja epäkohtia liittäen ne reflektiiviseen päivittäiseen työskentelyn arviointiin.

Tarkastelen tuloksia asettamalla rinnakkain kaikki tekijät, jotka edistävät ja rajoittavat toimialojen välistä yhteistyötä: Tämä valinta edistää vastinparien etsintää. Sovitan tulokset kontekstiinsa ja teoreettiseen viitekehykseen, joka sisältää Jürgen Habermasin kommunikaation ja strategisen toiminnan teorioita sekä Luhmannin ekologisen kommunikaation teoriaa. Johtopäätöksissä etsin teoreettista tapaa jäsentää yhteistyön sosiologiaa ja sen yhteyksiä sosiaalityön käytäntöihin ja tutkimukseen. Tämä edistäisi myös ammatillista tavoitettani toimia sosiaalityöntekijänä ja sosiaalityön näkökulman asiantuntijana.

5 TOIMIALOJEN VÄLISTÄ YHTEISTYÖTÄ EDISTÄVÄT JA RAJOITTAVAT TEKIJÄT

Aineiston perusteella ehkäisevän lastensuojelun toimialojen välistä yhteistyötä edistävät asenteet, osaaminen, rakenteelliset tekijät, tuttuus, toimintatavat ja luottamus. Toimialojen välistä yhteistyötä puolestaan rajoittavat rakenteelliset tekijät, asenteet, osaamisen puute, puutteet toimintatavoissa, tuntemattomuus ja pelko. Olen poiminut aineistosta jokaisen maininnan, joten lukumäärä (kpl) tarkoittaa tietyn tekijän mainintojen, ei vastausten määrää.

Edistävät tekijät	kpl	Rajoittavat tekijät	kpl
Asenteet	119	Rakenteelliset tekijät	150
Osaaminen	65	Asenteet	95
Rakenteelliset tekijät	62	Osaamisen puute	68
Tuttuus	55	Puutteet toimintatavoissa	35
Toimintatavat	46	En osaa sanoa	13
Luottamus	15	Tuntemattomuus	8
En osaa sanoa	10	Pelko	6

Taulukko1: Toimialojen välistä yhteistyötä edistävät ja rajoittavat tekijät erikseen (mainintojen määrä).

	Edistävänä	Rajoittavana	Yhteensä
Asenteet	119	95	214
Rakenteelliset tekijät	62	150	212
Osaaminen vs. sen puute	65	68	133
Toimintatavat vs. puutteet toimintatavoissa	46	35	81
Tuttuus vs. tuntemattomuus	55	8	63
Luottamus vs. pelko	15	6	21

Tauukko 2: Toimialojen välistä yhteistyötä edistävät ja rajoittavat tekijät yhdistettynä (manintojen määrä.)

5.1 Asenteet yhteistyötä edistävinä ja rajoittavina tekijöinä

Vastausten perusteella asenteet toista osapuolta kohtaan edistävät ja rajoittavat merkittävästi toimialojen välistä yhteistyötä. Toinen osapuoli merkitsee toista viranomaista, yhteistyötä, toisen työtä tai toista tahoja. Asenne sisältää ilmisällön lisäksi sellaisia mainintoja, joiden tulkitsen sisältävän (*latent content*) asenteen joko vastaajan itsensä taholta odotuksena, arvostelmana, tai toisen osapuolen taholta arvostelmana.

Asenteiden edistävät ja rajoittavat piirteet täydentävät toisiaan ja ne ovat saman kolikon eri puolet. Yhteistyötä rajoittavia asenteellisia tekijöitä ovat ennakkoluulot, itsekkyyden, eristäytyminen, salailu, vaitiolovelvollisuuden tukeutuminen sekä työntekijöiden käsitykset motivaation, arvostuksen ja luottamuksen puutteesta. Asenteiden edistäviä elementtejä ovat puolestaan avoimuus, toisen osapuolen kunnioittaminen ja arvostaminen, motivaatio ja halu tehdä yhteistyötä ja asenteellinen yhteisymmärrys.

Vastauksissa esiintyy runsaasti asennetta kuvaavia ilmisällöisiä ilmauksia, kuten *ennakkoluulottomuus, asioiden vakavasti ottaminen, suhtautuminen ja asennoituminen muihin toimijoihin ja toimijoiden suhtautuminen yhteistyöhön.*

Asenteet edistävinä tekijöinä

Avoimuus mainitaan toimialojen välistä yhteistyötä edistävänä tekijänä 74 kertaa. Tulkitsen avoimuuden asenteeksi, koska se toimii hyvänä vastinparina yhteistyötä rajoittavalle salailulle, jonka olen tulkinnut asenteeksi. Yhdessä vastauksessa mainitaankin avoimuus asenteena sanoin ”*avoin asenne*”. Vastaukset osoittavat, että avoimuus edistää merkittävästi toimialojen välistä yhteistyötä. Avoimuus tarkoittaa kahta asiaa: tiedonvälityksen sujuvuutta ja avoimesti puhumista:

Tiedonvälityksen avoimuuteen liittyvät avoin, vaivaton, joustava ja riittävä tiedon kulku, avoin tiedonvälitys, tiedon saaminen eri tahoilta ja kasvokkain keskusteleminen. Avoimuus on molemminpuolista, vastavuoroista, kaikki osapuolet huomioivaa ja salassapidosta järkevästi joustamista. Toisaalta olen tulkinnut tiedonvälityksen avoimuuden myös osaamiseksi (ks. luku 5.3).

”Avoin ilmapiiri.”

”On annettava tietoa eikä piilouduttava salassapidon taakse.”

Keskustelun avoimuutta kuvataan aineistossa esimerkiksi sanoilla *dialogisuus* ja *asioista suoraan puhuminen*. Keskustelun avoimuuteen liittyy se, että työntekijä pystyy ja saa luottamuksellisesti kertoa eri tahoille tärkeistä asioista, avoin ja positiivinen suhtautuminen muihin toimijoihin ja rakenteet, jotka mahdollistavat kaksisuuntaisen avoimen keskustelun.

Avoimuuden jälkeen eniten toimialojen välistä yhteistyötä edistävät asenteista toisen osapuolen kunnioittaminen ja arvostaminen. Kunnioitus ja arvostaminen ovat vastauksissa vastavuoroisia ja niitä kerrotaan ammatillisena kunnioituksena, positiivisena asenteena yhteistyötä ja toisen viranomaisen työtä kohtaan ja toisen osaamisen arvostamisena. Lisäksi ne ovat on kaikkien osapuolten huomiointia, toimijoiden ymmärrystä siitä, että jokaisen mielipide on tärkeä sekä yhteisen asian hoitamista kitkatta. Tulkitsen asenteelliseksi tekijäksi myös motivaation yhteistyöhön, sillä se liittyy selvästi toisen osapuolen arvosteluun. Sitä kuvataan aineistossa sanoilla tahto, halu, motivaatio, kiinnostus ja innostus, kuten maininnassa: *”Kaikki toimijat ovat aidosti kiinnostuneita toimimaan yhdessä.”*

”Hyväksytään toisenlaisiakin mielipiteitä”.

”Keskeisin ongelma on se, etteivät perustason toimijat miellä itseään esim. lasten ja nuorten hoitoprosessien omistajiksi vaan ovat taipuvaisia siirtämään kokonaisvastuun erikoissairaanhoidon”.

Tulkitsen asenteellisen yhteisymmärryksen yhteistyötä edistäväksi arvoperusteiseksi tekijäksi. Sitä kuvataan vastauksissa ideana samanlaisista arvoista, keskustelusta samalla aaltopituudella, ihmisten haluna ymmärtää toisiaan ja taipumuksesta ajatella asioista samalla tavalla. Lisäksi siihen liittyy avoin suhtautuminen yhteistyöhön ja yhteinen näkemys asiakkaasta. Asenteellisen yhteisymmärryksen lähteenä pidetään niiden henkilöiden ominaisuuksia, jotka työskentelevät yhdessä.

”Virastot eivät tee yhteistyötä vaan henkilöt.”

Asenteet rajoittavina tekijöinä

Yhteistyötä rajoittavia asenteita aineiston perusteella ovat siis itsekkyyden, eristäytyminen, salailu, motivaation ja arvostuksen puute sekä vähättely. Vastausten mukaan yhteistyöhön liittyvä itsekkyyttä ja eristäytymistä ovat työntekijöiden omista tarpeista lähtevät pyrkimykset, liiallisen oman ammattiosaamisen korostaminen ja sisäänpäin kääntyneisyys. Itsekkyyttä kuvataan esimerkiksi ilmauksilla *itsekeskeisyys ja omaan napaan tuijottaminen*. Eristäytymistä puolestaan kuvataan esimerkiksi ilmauksilla *nurkkakuntaisuus, ammatin taakse vetäytyminen ja poteroituminen*. Eristäytymiseen liittyvät myös ideat oman reviirin vahtimisesta ja yliarvostuksesta sekä sektoriajattelusta. Yhteistyötä rajoittavien asenteiden kuvauksissa on havaittavasti voimakkaasti tunnelautuneita ja vulgaareja ilmauksia.

”(-- se, että voidaan toimia vain tiettyjen ihmisten kanssa.”

”Oman tontin tiukka varjeleminen.”

”Tämä ei kuulu mulle -ajattelu.”

”Ei kuulu meille – asenne.”

”Rajoittuneisuus omiin ympyröihin.”

” Usko, että yksin vaan osataan hoitaa näitä juttuja.”

Asenteista myös salailu rajoittaa merkittävästi toimialojen välistä yhteistyötä, aivan kuten avoimuus edisti sitä (ks.luku 5.1). Salailusta käytetään vastauksissa esimerkiksi ilmauksia *tietojen panttaaminen, puhumattomuus ja keskustelemattomuus*. Salailu voi olla liiallista, eikä se välttämättä koske vaitiolovelvollisuutta. Se on myös avoimen vuorovaikutuksen puutetta ja sitä, että asioista ei puhuta avoimesti heti, kun ongelma huomataan.

”Että salataan asioita ja ei saa kokonaiskuvaa asiasta.”

Tulkitsen vaitiolovelvollisuuteen tukeutumisen tässä yhteydessä salailuksi ja toisessa yhteydessä osaamisen puutteeksi (ks. luku 4.3.2.). Salailuna se näyttäytyy esimerkiksi maininnoissa *”vaitiolovelvollisuuden taakse kätkeytyminen,” ”mennään salassapitovelvollisuuden taakse” ja ” vedotaan salassapitoon ja hidastetaan sillä lapsen edun toteutumista”*.

”Olen nähnyt pöyristyttäviä tapauksia esim. ns. lastensuojelussa, kun suojellaan vanhempia ja lapsi saa kärsiä.”

”(--) ei halua jakaa tietoja vaikka viranomaisten kesken kuuluisi.”

”Tiedon pitäminen itsellään vaitiolovelvollisuuteen vedoten. Tällöin tieto kulkee vain yhteen suuntaan eikä kenelläkään lopulta ole kokonaiskäsitystä asiasta vaan kaikki elävät sirpaletiedon varassa.”

Asenne ja ennakkoluulot yhteistyötä rajoittavina tekijöinä voivat olla vähätteleviä ja ratkaisevia. Ne voivat ilmetä myös negatiivisena tai asiattomana suhtautumisena toisen alan ammattilaista tai yhteistyötahoa tai asiakasta kohtaan. Asenteellisuus on myös epäluottamusta toimijoiden kesken, kuten kyräilyä selän takana ja epäluottamusta toimijoiden ammatillisuuteen. Yhdessä vastauksessa negatiivinen asenne toimialojen välistä yhteistyötä kohtaan välittyy esimieheltä työntekijöihin:

”Välillä esimiesten asenne ei ole positiivinen suhteessa yhteistyön tekemiseen (voi olla vanhanaikainen käsitys, että --- asiat ei kuulu jollekin muulle...).”

Yhteistyötä rajoittavaa asenteellisuutta aineiston perusteella ovat myös haluttomuus yhteistyöhön eli motivaation puute. Yhteistyöhaluttomuuteen liittyy työntekijöiden ja johdon sitoutumattomuus yhteistyöhön, tavoitteisiin ja toimintamenetelmiin. Lisäksi rajoittavina tekijöinä mainitaan muutoshaluttomuus, ahtaat ajattelutavat ja liika humanisuus.

”Ei ole kaikilla (---) tahtoa todelliseen verkostoitumiseen.”

” Sitoutumattomuus yhdessä sovittuihin juttuihin.”

”(---) yhdessä sovitut hyvät toimintatavat usein kuivuvat kasaan, koska aikaa käytännön toteutukseen ei olekkaan ja työntekijät vaihtuvat, minkä seurauksena tieto katoaa. Pysyvät työntekijät lannistuvat, kun asia ei omista pyrkimyksistä huolimatta eteneäkään.”

Yhteistyötä rajoittavista asenteista arvostuksen puute ja vähättely ilmenevät vastauksissa epäluuloisuutena toisen työtä kohtaan, ylenkatsomisena, muiden tai toisen osapuolen vähättelynä ja asioiden henkilöitymisenä. Piilomerkityksessä vähättely esiintyy aineistossa esimerkiksi maininnoissa *”kukkahattutädit”* ja *”henkilöt jotka ovat töissä noilla aloilla.”*

Lopuksi toimijoiden erilaiset arvomaailmat vaikeuttavat yhteistyötä. Tämä kuvataan toimijoiden eroavaisuuksina lähestymistavoissa ja tavoissa tarkastella ihmistä ja maailmaa. Lisäksi eroavaisuuksia löytyy koulutustaustoista, ammasteista, organisaatioista, ammattikunnista sekä yhteistyössä toimivien näkemyksistä saman perheen asioista.

5.2 Rakenteellisten tekijöiden merkitys yhteistyössä

Aineiston perusteella rakenteelliset tekijät sekä edistävät että rajoittavat merkittävästi toimialojen välistä yhteistyötä. Rakenne rajoittaa yhteistyötä selvästi useammin (150 mainintaa) kuin edistää sitä (62 mainintaa). Rakenteellisista tekijöistä kiire, lainsäädäntö, salassapito, työntekijöiden vaihtuvuus ja tiukka kuntabudjetti rajoittavat eniten yhteistyötä. Edistävät tekijät puolestaan ovat lähes täysin saman kolikon toinen puoli, johon kuuluvat aika, riittävä henkilöstömäärä, työntekijöiden saavutettavuus, yhteydenpito, voimavarat, järjestelmä, lainsäädäntö ja tutuus.

Rakenteelliset rajoitteet yhteistyössä

Vastaukset osoittavat, että kiire, ajanpuute ja resurssien puute (72 mainintaa) rajoittavat merkittävän paljon toimialojen välistä yhteistyötä. Vastausten perusteella kiirettä aiheuttavat kirjaamistyöt, päällekkäiset työt ja aikataulujen yhteensovittamisen vaikeudet.

”Se, että joka sektorilla tehdään NIIN paljon kaikkea muuta kuin pitäisi, tärkeysjärjestykset ovat ihan pielessä.....naputellaan tietokonetta ja täytetään lomakkeita, kun esim. pitäisi keskittyä tärkeimpään.....ihmiseen .”

”(--) koulu, terveystoimi ja sosiaalityö nivottava yhteen, nyt liikaa päällekkäistä, rinnakkaista verkostoa ja toimenpiteitä.”

”Mennään kaikki kuin kilpahevosen.”

”Mikään ei riitä- tunnelmaa.”

Lisäksi järjestelmä ja lainsäädäntö rajoittavat toimialojen välistä yhteistyötä. Vastauksissa vaitiolovelvollisuutta ts. salassapitosäännöksiä kuvataan liian tiukkoina, opettajan oikeusturvaa pidetään heikkona ja myös lapsen huoltajia pidetään rajoittavana tekijänä yhteistyön näkökulmasta.

”Vaitiolovelvollisuus ja sen tulkinnat, miten asioita voi hoitaa, jos tietoja ei voi jakaa.”

”Tiettyjen toimialojen liian tiukka vaitiolovelvollisuus (onko lain mukaista?).”

”Den sociala sidans kraftiga ståndpunkt till tystnadsplikten. Från skolans sida varken vill eller behöver vi veta detaljer, men om vi förväntas ge information behöver vi också veta om någonting är på gång för barnet och familjen och vi tar gärna emot råd gällande vad vi kan bidra med.”

”Välillä vaitiolovelv. rajoittaa yhteistyötä, jos täysi-ikäinen kieltää yhteistyön, eikä kyseessä ole asia, joka ohittaisi tämän.”

Yhteistyötä rajoittavat myös työntekijöiden vaihtuvuus, kuntabudjetti ts. säästötoimet, organisaatioiden kulttuurit ja historia, tosiasiallisesti vaikuttavat valtasuhteet ja byrokratia. Niinikään rajoitteina näyttäytyvät organisaatioiden omat tavoitteet, joilla ei ole mitään tekemistä asiakkaan tavoitteiden tai elämäntilanteen kanssa, riitaisa työyhteisö ja alueelliset erot. Myös ohjeistusten jatkuva muuttuminen rajaa ja voi jopa kokonaan estää toimialojen välisen yhteistyön.

”(---) eikä ymmärretty kunnassa sen merkitystä, tärkeyttä ja annettu tarpeeksi resursseja esim. nuorisotyöhön.”

Aineistossa on lisäksi useita kriittisiä mainintoja rakenteellisia tekijöitä kohtaan. Kritiikkiä sisältävissä maininnoissa kokouksia, koulutuksia, projekteja ja toimintatapoja kuvataan esimerkiksi *turhanpäiväisiksi, pinttyneiksi ja vanhanaikaisiksi*.

Rakenteelliset edisteet yhteistyössä

Yhteistyötä edistäviä resursseja aineiston perusteella ovat aika, tila, henkilöstömäärä, ammatillisuus ja henkilöstön pysyvyys kaikilla sektoreilla. Yhteistyö vaatii onnistuakseen *aikaa rauhassa tehdä yhteistyötä*. Aineiston perusteella tärkeitä ammatillisuuteen liittyviä yhteistyötä edistäviä tekijöitä ovat kouluterveydenhoitaja, koulun oma nuorisotyöntekijä, kuraattori, moniammatilliset verkostot ja ylisektorinen työ.

Työntekijöiden tavoitettavuus ja mahdollisuus saada tarvittavat henkilöt kohtuullisessa ajassa kiinni näyttävät olevan suoraan verrannollisia kunnan pieneen kokoon ja siitä seuraavaan työntekijöiden tuttuuteen, pieniin yksiköihin, eri alojen fyysiseen läheisyyteen ja näin ollen myös matalankynnyksen yhteydenottomahdollisuuteen ja jatkuvuuteen.

”Palvelut ovat lähellä toisiaan. Helpottaa henkilökohtaista kontaktin ottoa.”

Vastausten perusteella järjestelmä voi mahdollistaa yhteistyön taloudellisia resursseja ja kaksisuuntaisen avoimen keskustelun. Yhteistyötä edistävät myös yhdistetty sosiaali- ja terveystoimi, alueellinen yhteistyö, yhteistyö-muotojen runsaus ja kuntaliitos. Järjestelmästä katsotaan tulevan uusia velvoitteita toimia yhteistyössä, kuten uusi nuorisolaki. Lisäksi yhteistyötä arvioidaan edistävän sosiaalitoimen totaalinen muuttaminen ja toimivallan lisääminen ja opettajien toivotaan saavan enemmän tilaa tehdä yhteistyötä:

”Opettajille pitää antaa mahdollisuus tehdä työajalla yhteistyötä! Se ei ole harrastus, vaan työstä ja myös yhteistyöstä maksettava myös opettajalle!”

5.3 Osaaminen toimialojen välisessä yhteistyössä

Sanomattakin on selvää, että osaaminen edistää ja osaamisen puute rajoittaa toimialojen välistä yhteistyötä. Tässä aineistossa vastaukset jakaantuvat suunnilleen tasan: 68 rajoittavaa ja 64 edistävää tekijää. Osaaminen ja osaamisen puute ovat saman kolikon eri puolia; ne täydentävät toisiaan. Osaaminen on erittäin merkittävää yhteistyössä: Se on tietoa toisen eli vastapuolen työtavasta ja toimintatavoista. Lisäksi se on yhteisymmärrystä ja yhteistyöhön kutsumista. Osaamisen puute puolestaan tarkoittaa tiedonpuutetta tukitoimien mahdollisuudesta, salassapidon väärinkäyttöä tai sen ylikorostamista, vuorovaikutustaitojen puutetta ja puutteita asiakkaan tilanteen kokonaisuuden hahmottamis- ja hallintataidoissa.

Osaaminen yhteistyötaitona

Osaamista kuvataan aineistossa sanoilla *tietoisuus, ymmärrys, kyvykkyys, taitavuus, yhteisymmärrys ja taidokkuus*. Toiminnassa yhteistyötä näyttävät edistävät toiminnan nopeus ja tehokkuus sekä yhteistyöhön kutsuminen. Yhteistyöhön kutsuminen näkyy odotusten tasolla yhteistyöhön kannustamisena ja motivointina ja ikään kuin vaatimuksena yhteistyötaholle.

”Toistemme toimenkuviin ja käytänteisiin tutustuminen työajalla.”

”Yhteinen ymmärrys tavoitteista ja toimintamenetelmistä.”

”Tietoisuus kenen kanssa tehdä yhteistyötä missäkin tilanteessa.”

”Lastensuojeluasioissa yhteistyötahot kannustavat yhteistyöhön TOIMIMALLA NOPEASTI, TEHOKKAASTI, mikä estää meidän turhautumisen pelkkään odotteluun.”

”On annettava tietoa eikä piilouduttava salassapidon taakse.”

Yhteisymmärrystä kuvataan aineistossa samansuuntaisena tavoitteena, yhteisenä näkemyksenä asiakkaasta, vaikka toimijoilla olisi eri ammattialat. Toisinaan mainitaan myös ”yhteinen kohde” ja ”yhteinen asiakas”. Yhteisymmärrykseen sisältyy yhteinen

näkemyksistä yhteisestä tehtävästä, tavoitteista, toimintamenetelmistä ja selkeästä vastuunjaosta. *Yhteinen kieli* mainitaan viidesti, ja kolmessa vastauksessa selitetään kyseessä olevan suomi/ruotsi- kielitaidon. Pidän tärkeänä, että aineisto sisältää myös ruotsinkielisten alueiden vastaajien käsityksiä, vaikka kysely tehtiinkin vain suomen kielellä.

Yhteisymmärrystä ovat myös pyrkimys hoitaa lapsen etua, keskustelu samalla aaltopituudella ja ymmärrys siitä, miksi työtä tehdään yhdessä. Yhteis-ymmärrykseen liittyy se, että kaikki osapuolet tietävät mistä asiasta puhutaan ja yhteisymmärryksen katsotaan lisäävän ymmärrystä puolin ja toisin.

Vastaukset osoittavat, että osaaminen yhteistyötä edistävänä tekijänä tarkoittaa esimerkiksi työntekijän kykyä hallita ajankäyttöä, työntekijän oma-aloitteisuutta ja kokonaisuuksien näkemistä. Lisäksi osaamista ovat hyvät yhteistyötaidot, auttamisen asenne, oma aktiivisuus ja työn tavoitteellisuus. Työn tavoitteellisuutta kuvaavat ajoissa sovitut palaverit, yhteydenpito, toimintasuunnitelma tavoitteille ja jokaisen sitoutuminen työhön.

Osaamista ja tietotaitoa kuvaavia mainintoja aineistossa ovat lisäksi inhimillisyys, epämuodollisuus, ihmisläheinen lähestymistapa, tieto toisen ammatista ja osaamisalueista, omien voimavarojen ja kykyjen sekä perustehtävän tiedostaminen ja kyky vastuun jakamiseen. Osaamiseen liittyy myös asiakaslähtöisyys, arviointi, auttamisen asenne ja hyvä johtaminen. Niinikään työntekijän tietotaitoon katsotaan kuuluvaksi eettisten käytäntöjen omaksumisen ja sen, että pystyy luottamuksellisesti kertomaan eri tahoille tärkeistä asioista.

Yhteistyötä edistävät lisäksi toisen osaamisen arvostaminen, kiinnostus eri sektoreihin ja toimijoihin, asiakkaan edun näkeminen, koko palveluverkoston tuntemus, asiakkaan näkökulmasta perusteltu yhteistyön tarve ja sen asianmukaisuus sekä turhan tärkeilyn puuttuminen.

Osaamisen puute työntekijän ominaisuutena

Osaamisen puutetta kuvataan vastauksissa työntekijän kyvyttömyytenä, osaamattomuutena, tietämättömyytenä, kielitaidottomuutena, kokemattomuutena, epävarmuutena, ymmärtämättömyytenä ja yhteisen ymmärryksen puutteena. Osaamisen puutteena mainitaan myös työntekijöiden huono lakituntemus ja liian suppea hoitonäkemykset, rohkeuden puute asioiden puheeksi ottamisessa, työntekijän tietämättömyys organisaation toiminnasta ja tietämättömyys siitä kenen kanssa voisi tehdä yhteistyötä.

Vastausten mukaan yhteistyössä tarvitaan henkilöä, joka kantaa kokonaisvastuun lapsesta ja perheestä. Vastausten perusteella tällaisen henkilön puuttuminen rajoittaa usein yhteistyötä. Yhteistyöosaamiselta vaaditaan aineiston perusteella monialaista tietoa ja taitoja, kuten tietoja rikostutkinnan etenemisestä, lastensuojelulaista, vuorovaikutustaitoja ja tietoja eri alojen toimista ja menetelmistä.

”Lastensuojelussa työntekijöiden heikko taso.”

” Joidenkin yhteistyökumppaneiden osalta lastensuojelulain heikko tuntemus.”

”Eri alojen tietämättömyys tietoturva-asioista, jotka vaikeuttavat tiedonsaantioikeutta.”

”Tietämättömyys rikostutkinnan etenemisestä prosessina.”

”Ymmärtämättömyys toisen työtä kohtaan.”

”Heikot vuorovaikutustaidot.”

”Yhteistyökyvyn puute.”

”Epävarmuus millaista yhteistyötä ja miten saa/ei saa tehdä.”

”Ei ole selkeää tietoa keneen otetaan yhteyttä missäkin asiassa.”

”Ei osata nähdä sitä, että eri osaamisen ja erilaisten resurssien/välineiden yhteensovittamisella voidaan löytää juuri kyseisen asiakkaan tarpeita parhaiten vastaava tukipaketti.”

Aineiston perusteella yhteistyötä rajoittavat lisäksi pitäytyminen liiaksi oman ammattialan lainsäädännössä ja yksipuolisesti vain omassa näkökulmassa, suunnitelmallisuuden puute asiakastyössä ja yhteisten palaverien puute. Lisäksi mainitaan, että ensimmäistä askelta yhteistyön aloittamiseksi ei tehdä työtä todellisuudessa tekevien henkilöiden kanssa.

Lisäksi salassapitoasioissa esiintyy osaamattomuutta, kuten epäselvyyksiä siitä mistä saa puhua ja mitä saa kertoa. Salassapitoa saatetaan myös ylikorostaa ja käyttää väärin. Aineistossa puhutaan tiedon rajoittamisesta, joskin mainitaan myös että tilanne vaitioloineen on selkiytynyt. Yksi vastaaja mainitsee joutuneensa työtehtävissä puolustamaan potilaan oikeuksia sosiaalitoimen toimintaa kohtaan. Tiedonkulun vaikeudet yhteistyössä liittyvät läheisesti sekä tosiasialliseen salassapitovelvollisuuteen että työntekijän osaamiseen joustaa vaitiolovelvollisuudessa.

”Pelkkä pallottelu sosiaalitoimessa.”

”Sääntöjen tiukkuus ja niistä nipottaminen.”

”Lastensuojelusta tulee asiattomia vastauksia. Potilaat eivät saa tarvitsemaansa tukea, vaan siitä on enemmänkin haittaa.”

”Toisinaan myös neuvola unohdetaan kutsua verkostoihin”.

”Ei ymmärretä, ettei vaitiolovelvollisuus koske kaikkea yhteistyötä” .

5.4 Toimintakäytäntöjen merkitys yhteistyössä

On selvää, että hyvät toimintakäytännöt edistävät ja puutteet toiminta-käytännöissä rajoittavat toimialojen välistä yhteistyötä. Hyviä toimintakäytäntöjä aineiston perusteella ovat kokoontuminen säännöllisesti, yhteiset keskustelut, joustavuus, vastuu ja koulutus. Toimintakäytäntöjen puutteena aineistossa mainitaan heikko tiedotus, toimintojen hitaus (esim. nuorisopsykiatrisissa palveluissa), tapaamisten ja yhteydenottojen harvalukuisuus ja yhteisen koordinoinnin puute.

Hyvät toimintakäytännöt yhteistyötä edistävinä tekijöinä

Vastausten mukaan yhteistyötä edistävät keskustelut yhteisistä linjauksista, vastuusta ja siitä mitä kukin saa lain mukaan tehdä. Lisäksi mainitaan keskustelut yhteisistä linjauksista, yhteisestä suunnittelusta ja tehtävien jaosta. Edelleen merkityksellisiä ovat työntekijöiden rooleista sopiminen, tiedottaminen siitä kenen kanssa tehdään yhteistyötä missäkin tilanteessa, palautteen antaminen, palveluista informointi, kunkin yksikön ajankohtaisten toimintatapojen päivittäminen, kokonaisvaltainen vastuunotto, tiedonkulun rutiinit, toimivien yhteistyörutiinien luominen ja vakiinnuttaminen ja tieto siitä mikä vastuualue kullekin yksikölle kuuluu. Lisäksi toivotaan, että työpaikan sisällä selvitettäisiin kaikille mihin yhteistyöhön heillä on mahdollisuus.

Yhteistyötä edistävänä toimintakäytäntönä pidetään joustavuutta puolin ja toisin sekä työnantajan joustavuutta. Lisäksi aineiston perusteella yhteistyötä edistää toisaalta kokonaisvastuu ja toisaalta se, että yksi taho ottaa lapsen asian koordinoitavaksi. Vastauksissa mainitaan kaksi kertaa lapsen näkökulma; esimerkiksi: ”*Otetaan vastuuta kokonaisvaltaisesti lasten parasta silmällä pitäen.*”

Toimintakäytäntöihin liittyy myös asenteellinen aspekti, jossa mainitaan esimerkiksi se, että pitäisi karsia turhaa asioiden kierrätystä eri viranomaisilla. Lisäksi mainitaan toimintakäytäntö, joka edistäisi yhteistyötä, ja joka samalla paljastaa nykykäytäntöihin liittyvän esteen: ”*Opettajille pitää antaa mahdollisuus tehdä työajalla yhteistyötä! Se ei ole harrastus, vaan työstä ja myös yhteistyöstä maksettava myös opettajalle.*”

Lopuksi yhteistyöhön kouluttamista pidetään tärkeänä. Koulutukselta odotetaan mahdollisuuksien, velvollisuuksien ja vastuun selventämistä.

”Kokoontuminen silloin tällöin viranomaisten kesken pohtimaan yhteisiä ongelmakohtia, muutostarpeita yms. Hyviä foorumeita esim. oppilashuoltoryhmät ja varhaiskasvatuspalaverit.”

Huonot toimintakäytännöt yhteistyötä rajoittavina tekijöinä

Vastausten mukaan toimialojen välinen yhteistyö hakee vielä paikkaansa ja muuttuvat käytännöt tuovat haasteita yhteistyölle. Toiminta voi olla jäsentymätöntä, soittoajat huonoja, asiakkaita siirretään viranomaiselta toiselle ja sosiaalitoimi pallottelee asiakkaita. Yhden vastauksen mukaan yhteistyötä voi rajoittaa myös perusteltu halu suojella asiakasta. Vastaukset osoittavat, että moniammatillinen yhteistyö voi ”unohtua,” säännöt voivat olla tiukkoja, joustavuutta ei löydy, palautetta ei saada ja yhteistyö on organisoitumatonta. Lisäksi asiakas voi rajoittaa omalla toiminnallaan yhteistyön toteutumista.

”Asiakas kieltää yhteistyön.”

”Täysi-ikäinen kieltää yhteistyön”

”Vastavuoroisuuden puute (tiedonvälityksessä)”

”Juuri kun on opittu työntekijätaholla jotkin käytännöt ne muuttuvat.”

”Soittoajat huonoja (nykyään lähes kaikilla kännykät, miksi siis tarvitaan soittoaikoja?). Kännykästä näkee heti kuka soittanut ja asian voi hoitaa heti itselle tulevassa hyvässä välissä. Täten potilasasioissa ei tule viiveitä.”

”Palautetta siitä, mitä on tehty esim. lastensuojeluilmoituksen jälkeen ei tule koskaan.”

”Jatkotoimista ja asioiden etenemisestä ei ole mitään tietoa vaikka huoli oppilaista jatkuu päivittäin.”

5.5 Toisen toimijan tuttuus ja tuntemattomuus yhteistyössä

Aineiston perusteella yhteistyökumppanin tuttuus edistää ja tuntemattomuus rajoittaa toimialojen välistä yhteistyötä. Tuttuuden symboliikkaa aineistossa ovat esimerkiksi tutut kasvot, konkreettisesti tuttu ja henkilökohtainen tunteminen. Tuttuuteen liittyvät henkilökohtaiset suhteet, helppo lähestyttävyyys, aika ja pysyvyys.

Vastapuolen tuntemattomuus tai vieraus näkyvät vastauksissa melko selvästi, vaikka näiden vastausten osuus aineistossa on pieni. Työntekijöiden vaihtuvuus liittyy vastapuolen tuntemattomuuteen. Esimerkiksi toisen tahon palveluita ei tunneta eikä siitä syystä osata tehdä yhteistyötä. Aineistossa on yksi poikkeava vastaus, jonka perusteella toimijoiden tuttuus rajoittaa yhteistyötä. Tämä vastaaja tarkoittaa pienen kunnan tilannetta, jossa hyvin läheisesti toisen tunteminen voi olla yhteistyössä haastavaa.

”Kun yhteistyötä tarvitaan, siihen pitäisi varata riittävästi aikaa. Jos esim. verkostopalaverissa eri alojen työntekijät tapaavat toisensa vasta samaan aikaan, kun asiakaskin saapuu paikalle, ei tilanne ole paras mahdollinen.”

”Eri työntekijäryhmät tuntevat toisensa - yhteistyö on kestänyt useita vuosia.”

”Yhteistyökumppani pysyy samana.”

”Hyvät ja toimivat henkilökontaktit.”

”(---) se, ettei ole sitä tiettyä ihmistä, johon ottaa suoraan yhteyttä, heikentää yhteistyötä.”

”Koen esim. erittäin hankalaksi, jos minulle tuntematon sos.työntekijä soittaa ja sen kummempia selittelemättä pyytää minua kuvailemaan jonkun oppilaan tilannetta.”

5.6 Luottamus ja pelko yhteistyössä

Vastausten perusteella luottamus edistää ja pelko rajoittaa toimialojen välistä yhteistyötä. Käsittelen luottamusta ja pelkoa tässä rinnakkain, sillä oletan, että pelko vähentää luottamusta ja vice versa. Luottamusta kuvataan sanoilla *luottamus*, *rehellisyys*, *luotettavuus* ja *luottamuksellisuus*. Luottamuksessa korostuu molemminpuolisuus. Luottamus kohdistuu toiseen tahoon, asiantuntijan ammattitaitoon ja yhteistyöhön. Yhteistyötä rajoittavana tekijänä pelko puolestaan ilmenee epävarmuutena, pelkona vaitiolovelvollisuuden väärinkäytöstä, käsiteltävien asioiden vaikeutena, ja rohkeuden puutteena asioiden puheeksi ottamisessa.

”Se, että pystyy ja saa luottamuksellisesti kertoa eri tahoille tärkeistä asioista.”

”En tro på att vi alla jobbar för barnets och familjens bästa.”

”Avoin keskusteluyhteys ja luottamus toisiin.”

”(---) Luottamus kaikkien toimijoiden ammatillisuuteen ja luottamuksen pitäminen.”

”Iso kynnys ottaa lastensuojeluun yhteyttä, vanhemmat pitävät rangaistuksena.”

”Epävarmuus millaista yhteistyötä ja miten saa/ei saa tehdä.”

”Pelko seurauksista.”

6 YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET

6.1 Yhteenvedo

Moniammatillisuus näyttäytyy hyvin pirstaleisena suomalaisissa lapsiperheiden hyvinvointipalveluissa. Se on tärkeä osa toimialojen välistä yhteistyötä, sitä on kehitetty useilla alueilla ja siitä on tehty paljon tutkimusta Suomessa ja ulkomailla. Toisaalta on esitetty, että monesti tutkimuksissa ja käytännön työssä moniammatillisuuden käsite on otettu annettuna; sitä ei useimmiten ole avattu saatika laajemmin perusteltu tai kyseenalaistettu (Pärnä 2012). Vaikka usein näin olisikin, moniammatillisuutta on lähestytty esimerkiksi toimijoiden käsitysten kautta (Sellegren 2009; mt.), systeemiteoreettisen tulkintamallin kehityksessä (Isoherranen; mt.) ja oppimisen viitekehityksessä (Katajamäki 2010; mt.).

Moniammatillisen tiedon voi ajatella syntyvän sekä modernin eli perinteisen että postmodernin tiedonintressien välisessä keskustelussa. Postmoderniin tiedonintressiin liittyvä kritiikki koskee tiedon monitulkintaisuutta ja tietoa siitä, ettei yhtä oikeaa vastausta ole, vaan on olemassa monia vaihtoehtoisia tulkintoja tilanteesta. Moniammatillinen yhteistyö voi olla vaihtoehtoisten tulkintojen kokoamista yhteen ja niiden pohjalta tapahtuvaa uuden kokonaistiedon luomista käsiteltävästä asiasta ja asioiden painoarvon punnitsemista tilanteeseen soveltuen. Tämä näkökulma on systeeminen, ja siitä näyttää puuttuvan yksilön vaikutus tiedon ymmärtäjänä ja uuden tiedon tuottajana emotioineen ja omintakeisine piirteineen.

Moniammatilliseen työtapaan ja toimialojen väliseen yhteistyöhön näyttää liittyvän monia jännitteitä, kuten professionaalista valtaa, käsitteiden ja kielen eroavaisuuksia, toisen toiminnan arviointia ja osaamisen vaatimuksia. Kirjallisuuteen nähden myös tutkimusaineisto sisältää monia jännitteiksi kuvattavissa olevia tekijöitä. Jännitteiden selittämiseksi valitsin Habermasin ja Luhmannin kommunikaatioteoriat, sillä konkreettisesti monialaisessa yhteistyössä kohtaavat eri funktiojärjestelmät ja yhteistyössä pyritään yhteisymmärrykseen. Järjestelmien välisessä keskustelussa kommunikaation ja etenkin *strategisen puheen / toiminnan ideaalin* (oma käsite) voi ajatella näyttäytyvän selvimmin silloin, kun se puuttuu.

Yhteenveto tuloksista

Merkittävin toimialojen välistä yhteistyötä rakentava tekijä vastausten perusteella ovat *asenteet* toista osapuolta kohtaan; ne sekä edistävät että rajoittavat merkittävästi toimialojen välistä yhteistyötä. Yhteistyötä rajoittavia asenteellisia tekijöitä ovat ennakkoluulot, itsekkyyks, eristäytyminen, salailu, vaitiolovelvollisuuden tukeutuminen sekä työntekijöiden käsitykset motivaation, arvostuksen ja luottamuksen puutteesta. Asenteiden edistäviä elementtejä puolestaan ovat avoimuus, toisen osapuolen kunnioittaminen ja arvostaminen, motivaatio ja halu tehdä yhteistyötä ja asenteellinen yhteisymmärrys.

Toinen tekijä – lähes yhtä merkittävä kuin asenteet – toimialojen välisen yhteistyön rakentumisessa on *rakenne*. Rakenteellisista tekijöistä kiire, lainsäädäntö, salassapito, työntekijöiden vaihtuvuus ja tiukka kuntabudjetti rajoittavat eniten yhteistyötä. Edistävät tekijät puolestaan ovat lähes täysin saman kolikon toinen puoli, johon kuuluvat aika, riittävä henkilöstömäärä, työntekijöiden saavutettavuus, yhteydenpito, voimavarat, järjestelmä, lainsäädäntö ja tutuus.

Kolmanneksi *osaaminen* on erittäin merkittävää yhteistyössä: Se on tietoa toisen eli vastapuolen työtavasta ja toimintatavoista. Lisäksi se on yhteisymmärrystä ja yhteistyöhön kutsumista. Osaamisen puute puolestaan tarkoittaa tiedonpuutetta tukitoimien mahdollisuudesta, salassapidon väärinkäyttöä tai sen ylikorostamista, vuorovaikutustaitojen puutetta ja puutteita asiakkaan tilanteen kokonaisuuden hahmottamis- ja hallintataidoissa.

Neljäs yhteistyötä rakentava tekijä aineistossa ovat *toimintakäytännöt*: Hyviä toimintakäytäntöjä aineiston perusteella ovat kokoontuminen säännöllisesti, yhteiset keskustelut, joustavuus, vastuu ja koulutus. Toimintakäytäntöjen puutteena aineistossa mainitaan heikko tiedotus, toimintojen hitaus (esim. nuorisopsykiatrisissa palveluissa), tapaamisten ja yhteydenottojen harvalukuisuus ja yhteisen koordinoinnin puute.

Viidenneksi yhteistyötä rakentavaksi tekijäksi muodostui *tuttuus*: Tuttuuteen liittyvät henkilökohtaiset suhteet, helppo lähestyttävyyys, aika ja pysyvyys. Työntekijöiden vaihtuvuus puolestaan liittyy vastapuolen tuntemattomuuteen. Esimerkiksi toisen tahon palveluita ei tunneta eikä siitä syystä osata tehdä yhteistyötä.

Kuudes tekijä yhteistyön rakentumisessa on *luottamus*. Luottamuksessa korostuu sen molemminpuolisuus. Luottamus kohdistuu toiseen tahoon, asiantuntijan ammattitaitoon ja yhteistyöhön. Yhteistyötä rajoittavana tekijänä luottamuksen puute ilmenee pelkona: Se näkyy epävarmuutena, pelkona vaitiolovelvollisuuden väärinkäytöstä, käsiteltävien asioiden vaikeutena, ja rohkeuden puutteena asioiden puheeksi ottamisessa.

Asenteelliset tekijät muodostuvat yllätyksellisesti kaikkein keskeisimmäksi ehkäisevän lastensuojelun toimialojen välistä yhteistyötä rakentaviksi tekijöiksi: Ne sekä rajoittavat että edistävät yhteistyötä. Asenteista salailu ja avoimuus muodostavat tämän tutkimuksen keskeisimmän vastinparin. Asenteiden rinnalla lähes yhtä merkittävä tekijä yhteistyön rakentumisessa ovat rakenteelliset tekijät. Rakenteellisista tekijöistä keskeisimmän vastinparin muodostavat kiire ja aika. Kolmantena yhteistyötä rakentavat vastinpari osaaminen ja sen puute.

Niin hyvät kuin huonotkin toimintakäytännöt nousevat aineistosta myös melko merkittäväksi yhteistyötä rakentavaksi tekijäksi. Muita - vaikkakin määrällisesti selvästi pienempiä - yllättäviä yhteistyötä rakentavia tekijöitä aineistossa ovat toisen työntekijän tuttuuden keskeisyys edistävänä tekijänä ja luottamuksen vastinpari pelko yhteistyötä rajoittavana tekijänä. (Mt..)

6.2 Johtopäätökset

Tulokset toimintaympäristön ja kommunikaatioteorioiden valossa

Toimialojen välinen ja moniammatillinen yhteistyön toiminta-alue näyttäytyy osajärjestelmänä, joka ei ole – ainakaan vielä - eriytynyt, ja joka ei ehkä koskaan voikaan eriytyä täysin itsenäiseksi osajärjestelmäkseen. Luhmannin kommunikaatioteorian näkökulmasta moniammatillisessa yhteistyössä ollaan kahden tai useamman osajärjestelmän yhteisellä kentällä satunnaisissa kokoonpanoissa ja satunnaisin väliajoin. Varmaa tietoa ei ole siitä, kuka seuraavaksi istuu neuvottelupöydän toisella puolella, vai istuuko kukaan.

Yhteistyön koordinointi, ja neuvottelujen vetäminen on vaihtuvan työntekijän vastuulla, eikä aina olla etukäteen ehditty päättää sitä, kuka kokousta johtaa. Moniammatillisen toimintaympäristön voi nähdä joko laajentavan ekologisen kommunikaation teoriaa tai selittävän toimintaympäristöön liittyviä rajoittavia tekijöitä. Selvimmin ekologinen kommunikaatio näkyy aineistossani yhteistyötahon nimeämisenä lähes aina *toiseksi*. Näin ollen yhteistyössä voidaan nähdä tuotettavan yllättävän paljon toiseutta. Lisäksi ekologisen kommunikaation teoriaan sovellettuna tämän tutkimuksen tulokset antavat aiheen myös pohtia sitä, voiko moniammatillinen ja monialainen yhteistyö koskaan olla täysin esteetöntä tai ongelmattonta.

Ekologisen kommunikaatioteorian mukaan funktiojärjestelmät vähentävät oman ympäristönsä monimutkaisuutta tekemällä eroja itsensä ja ulkopuolisen ympäristönsä välille. Miten tällainen erojen tekeminen tai eriytyminen näkyvät tämän tutkimuksen tuloksissa? Moniammatillisen toimintaympäristön voisi olettaa tekevän eroja itsensä ja muiden ympäristöjen välille. Tätä vastoin havaitsin, että moniammatillisessa toimintaympäristössä eroja tehdään sen sisällä olevien osallistujaryhmien välille. Moniammatillisuuden tutkimus ja teoretisointi voidaan sitä vastoin nähdä toimintana, jossa tuotetaan eroja moniammatillisen ympäristön ja muiden ymoräistöjen välille. Näin ollen toteutan tässä tutkimuksessa teoriaa, jossa pyritään pohtimaan eroja moniammatillisen toimintaympäristön ja muiden toimintaympäristöjen välillä.

Kommunikaatioteorioiden ja moniammatillisen toimintaympäristön näkökulmasta aineiston vastaukset sisältävät eri toimialojen välisiä eroavaisuuksia ja eri toimintajärjestelmien yhteentörmäyksenä havaittavia resonansseja. Resonanssi tarkoittaa funktiojärjestelmän sisäistä reaktiota tai vastausta ulkopuolisesta ympäristöstä tulevaan hälyyn. Monet aineiston vastaukset ovat tulkittavissa resonansseiksi ainakin niiltä osin, joissa esiintyy vahvasti tunnelatautunutta sisältöä. Resonanssista kertonee myös yhteistyön esteiden attribuointi aina yhteistyötahoon tai rakenteellisiin tekijöihin - eikä milloinkaan vastaajaan itseensä. Tämä ilmenee aineistossa siis puuttuvana diskurssina. Tämän kokoisessa aineistossa olisin odottanut esiintyvän edes yhden sellaisen vastauksen, jossa vastaaja pohtii mitä hänen itsensä tulisi tehdä toisin, jotta yhteistyö olisi toimivampaa. Toisaalta – paradoksaalisesti ja tutkimuksellisesti erittäin mielenkiintoisesti - myös yhteistyötä edistävissä tekijöissä yhteistyön onnistuminen liitetään aina johonkin muuhun tekijään kuin vastaajaan itseensä.

Käytännössä moniammatillisessa ja toimialojen välisessä yhteistyössä toimijat pyrkivät sisällyttämään osia muiden tuottamasta tiedosta omaan tietoonsa ja tuomaan sen uudelleen yhteiseen käsittelyyn. Tässä postmodernia kommunikatiivista toimintaa voi leimata toisten tuottaman tiedon sivuuttaminen, joka ilmenee hälynä näille toisille (moderneille ja postmoderneille) osajärjestelmille. Nämä taas reagoivat tahollaan vastaamalla keskusteluun joko pyrkien tuomaan uudelleen mukaan sivuutetun näkökulmansa tai hyväksymällä postmodernin kokonaisvaltaisen tai systemisen näkemyksen. Tutkimusaineistossani tämä näkyy selvästi toimialojen välisen yhteistyön osalta esimerkiksi koulutoimen vastuksissa: opettajien toivotaan saavan lisää tilaa tehdä yhteistyötä. Yhteistyö on heille selvästi uusi, erillinen ja päällekkäinen työmuoto, joka ei sovi opettajan työn rakenteen osaksi yhtä helposti kuin ehkä muiden alojen rakenteisiin. Opettajien puuttuminen tai vähäisyys yhteistyössä merkinnee vakavaa puutetta ehkäisevän lastensuojelun toteutumisessa.

Miten strategisen puheen tai toiminnan ideaali tai sen puuttuminen näkyy aineistossa ja tuloksissa?

Toimialojen välisessä ja moniammatillisessa yhteistyössä todella kohtaavat erilaiset osajärjestelmät omintakeisine piirteineen, historioineen ja myös lakeineen. Habermasin strategisen toiminnan teorian kontekstissa eriytymättömän yhteistoiminnan areenalla - jossa vasta luodaan yhteisiä toimintamalleja - pitäisi näkyä selvästi puheen ideaali, sillä teorian mukaan se näkyy selvimmin silloin kun se puuttuu. Aineiston vastauksissa voi tulkita näkyvän ammatilliseen toimintaan liittyvän *strategisen puheen / toiminnan ideaalin* (oma käsite), koska sen voi ajatella puuttuvan tai vasta hakevan paikkaansa moniammatillisuuden kentillä. Tällaisiksi tulkitsen ainakin ne vastaukset, joissa vastapuolen osaamista vähätellään ja joissa vastapuolen epäillään salailevan asioita. Yhteistyötahon salailevan käyttäytymisen voi tulkita aiheuttavan suurta harmia tai haittaa sille, jota kohtaan salailua harrastetaan. Salailun voi tämän tutkimusaineiston valossa tulkita olevan ideaalia, strategista toimintaa, joka toimii ratkaisuna johonkin vallitsevissa olosuhteissa.

Mihin salailulla pyritään? Mihin tähtäävää strategiaa toimija toteuttaa salatessaan tai vaikuttaessa toiseen siten, että tämä kokee saaneensa liian vähän tietoa asioista tai tullessa tiedollisesti petetyksi? Salailu saattaa olla strateginen vallankäytön keino olosuhteissa, joissa muita keinoja ei ole. Se saattaa olla myös vastavaltaa tilanteessa, jossa salailun strategiaa käyttävään henkilöön kohdistuu sellaista vallankäyttöä, jota tällä itsellään ei ole. Tällöin salailu olisi asennoitumista vallitsevaan vuorovaikutussuhteeseen: tämä tulkinta tukee salailun sopimista asenne -luokkaan. Toisaalta voidaan ajatella, että henkilö, joka tulkitsee salailua esiintyvän on vastuussa tulkinnastaan: miksi tiedon puuttuminen tulkitaan salailuksi, ja mihin tulkitsija pyrkii tällaisella tulkinnalla tai yhteistyötahoa epäilevällä asenteella?

Kompleksisesti virittyneessä yhteistyössä voi esiintyä myös näennäiskonsensusta, jonka aiheuttaman frustraation voi tulkita näkyvän vastaajien käsityksissä esimerkiksi sellaisissa vastauksissa, joissa yhteistyön esteet kuvataan ylitsepääsemättömiksi. Esimerkiksi yksi vastaaja arvioi, että koko sosiaalitoimen pitäisi täydellisesti muuttua, jotta yhteistyö edistyisi.

Voidaanko monialainen yhteistyö nähdä missään määrin itsenäisenä, yhtenäisenä ja eriytyneenä toiminta-alueena? Se voidaan – kuten totesin - nähdä yhtenäisenä toimintakenttänä tutkimuksessa ja politiikassa, mutta entä käytännössä? Yhteistyöhön liittyvää koulutusta ei ole toteutettu läheskään niissä määrin, jota tilanne näyttäisi edellyttävän. Siihen ei ole myöskään erityisemmin panostettu julkisena investointina. Yhteistyö on usein voitu nähdä uutena toimintatapana muutoin staattisessa hallinnollisessa ympäristössä.

Yhteistyön eriytymättömän luonteen vuoksi yhteistyötä tekevien tahojen olisi hyvä panostaa joko yhteen henkilöresurssiin tai ulkopuolisen verkoston vetäjän tilaamiseen, joka hallitsee puheenjohtajuuden, sekä monien eri alojen keskeiset asiat. Tällaisia ammattilaisia on ollutkin jo mahdollista tilata esimerkiksi sosiaalialan osaamiskeskuksista, joissa on ollut kunnille tarjolla lastensuojelun prosessikehittäjän ja edunvalvojan osaamista sekä dialogisen arvioinnin vetäjiä verkostoihin. *Ulkopuolinen tiimin tai asiakasverkoston vetäjä* kokoaa keskeiset asiat ylös, antaa jokaiselle osallistujalle puheenvuoron, valvoo ajankäyttöä ja keskustelun etenemistä järjestelmällisesti asiasta toiseen. Joskus tällaista käytäntöä on perusteltu asiakkaan edulla, mutta se on ennen kaikkea koko yhteistyötiimin etu. Lisäksi merkityksellistä nykytilanteessa voisi olla eri toimialojen *yhteisen työnohjauksen* järjestäminen, jotta monialaisessa yhteistyössä jatkuvasti esiintyvää resonanssia saataisiin vähennettyä. Resonanssin voi ajatella olevan eriytymättömällä kentällä ikuisesti jatkuvaa ja siten työntekijöitä turhauttavaa, kun toimialoille ei synny yhteistä moniammatillista funktiojärjestelmää.

Millaisia asioita sosiaalityöntekijän olisi hyvä osata toimiessaan eriytymättömällä kentällä?

Sosiologisen näkökulmavalinnan kautta on mahdollista edetä sosiaalityön näkökulmaan, sillä yhteiskunnan tutkiminen ilmiössä johdattelee pohtimaan yksilön toimintaa rajoittavia tai siihen vaikuttavia tekijöitä suhteessa tutkittavaan ilmiöön. Sosiologiaa on kenties aivan syytä kritisoida siitä, että se unohtaa yksilön toiminnan merkityksen yhteiskunnan kustannuksella. Tällä tutkimuksella käytännöllisesti havaitsin, miten merkittävä tekijä järjestelmä on yksilön toiminnan kannalta. Lisäksi merkityksellistä yksilön toiminnan kannalta on myös se, miten yksilö käsittää järjestelmän ja siinä toimimisen mahdollisuudet. Toimialojen välisessä, moniammatillisessa yhteistyössä näkyy selvästi rakenteen ja yksilön törmäyskurssi.

Tulosten perusteella merkityksellistä olisi tutustua yhteistyötahoihin riittävän ajoissa ennen kuin asiakkaan asioissa järjestetään moniammatillinen verkosto. Lisäksi tärkeää olisi oppia havaitsemaan yhteistyön kentällä vaikuttavat jännitteet sekä pohtia keinoja niiden poistamiseen. Yhtenä keinona voisi olla eri alojen yhteisen työnohjauksen järjestäminen erittäin komplisoituneissa tilanteissa.

Sosiaalityöntekijä voi työssään kohdata monenlaisia asenteita, joihin suhtautumista olisi hyvä harjoitella työssä kehittymisen näkökulmasta. Sosiaalityössä olisi hyvä reflektoida kohdattujen asenteiden vaikutuksia omaan työskentelyyn tai ammatilliseen identiteettiin nähden. Tässä tutkimuksessa havaitut yhteistyötä edistävät tekijät puolestaan toimivat sosiaalityöntekijän voimavarana, joihin panostamalla yhteistyön rajoittavat tekijät saattavat väistyä.

Jännitteisten yhteistyökenttien välillä kulkiessaan, sosiaalityöntekijän jaksamista voi edistää tieto siitä, että vaikka työntekijältä voidaan odottaa välillä liikaakin osaamista ja ymmärtämistä, niin kyse on yhteisön paineesta, joka syntyy pitkälti rakenteissa, mutta joita reflektoimalla niissä toimiminen helpottuu.

Tutkimuksen arviointia

Sosiaalityötä kuvataan postmoderniksi tieteenksi ja käytännön toiminnaksi. Postmodernismiin kuuluu muun muassa kokonaisuuksien käsittely systeeminä esimerkiksi perhedynamiikan näkökulmasta. Tutkimuksellisesti mielenkiintoista olisi tutkia yhteistyötä vielä modernin ja postmodernin ammatillisen puhettavan mukaan ja testata alla esitettyä teoriaani puhettavan mukaisesta ammatillisesta toiminnasta yhteistyössä.

Moderni puhe	Rajoittavana Valta, diagnoosit medikalisaatio	Edistävänä Sairauden vaikutukset kokonaistilanteeseen
Postmoderni puhe	Valta, systeemi kokonaisuuden huomiointi	Keinot selviytyä arjessa Vanhemmuus

Mitä tekisin toisin, jos nyt voisin uusia tämän tutkimuksen? Ensinnäkin moniammatillisuuden ja monialaisuuden käsitteiden pitäminen yhtenäisenä häiritsi jonkin verran tulosten tulkinnassa. Vastaukset olisi voinut jo alussa jakaa myös näiden kahden tekijän mukaisiin luokkiin; se tosin olisi voinut olla erittäin haasteellista, sillä olisi pitänyt tulkita kumpaa vastaaja on tarkoittanut, mikä taas ei useinkaan näkynyt lainkaan vastauksista. Toiseksi olisi ollut mielekäästä tuoda mukaan yksilön toimintaan liittyvä teoria, koska molemmat käyttämäni kommunikaatioteoriat ovat systeemisiä. Toisaalta kuitenkin systeeminen näkökulma sopii moniammatillisuuden tutkimukseen, koska se tuo esiin toiminnan rakenteelliset tekijät, joita yksilöteoreettinen tarkastelu ei olisi tavoittanut. Mielestäni tämän tutkimuksen hedelmä on sosiologisen ja sosiaalityön näkökulman yhdistäminen. Olisin vielä voinut lisätä pohtia aihetta rakenteellisen sosiaalityön näkökulmasta, sillä havaitsin sosiologian ja rakenteellisen näkökulman yhteyksiä, joista olisi voinut pohtia järjestelmätasolle asti muutosehdotuksia.

Tämä tutkimus kuvaa laajasti ehkäisevän lastensuojelun monialaisen yhteistyön edistäviä ja rajoittavia tekijöitä. Pohdinta johti sekä rajoittavien että edistävien tekijöiden kautta ehdotuksiin. Tutkimus johdatteli kysymään useita jatkotutkimuksen arvoisia kysymyksiä. Kiitos kaikille, jotka tekivät tämän tutkimuksen toteuttamisen mahdolliseksi!

QuickTime™ ja
pakkauksen purkuohjelma
tarvitaan elokuvan katseluun.

Kuvio 2: Toimialojen välisen yhteistyön kenttä.

Kirjallisuus:

Aho, Päivi (1999) Haasteet ja asiantuntijuus sosiaalialan työssä. Sosiaalialan ammattien vuosikirja 1999. Sosiaalityöntekijäin liitto ry. WSOY.

Alasuutari (2007) Yhteiskuntateoria ja inhimillinen todellisuus. Gaudeamus.

Annala Erja (2011) Paras- hankkeen ja kuntaliitosten vaikutukset organisaation toimintakäytäntöihin, tarkastelussa ennaltaehkäisevä lastensuojelu. Tutkimuskohteena Salon kaupungin sosiaali- ja terveystoimi sekä varhaiskasvatus. Liiketaloustiede: Johtamisen ja organisoinnin pro gradu- tutkielma. Turun yliopisto. Turun kauppakorkeakoulu. Porin yksikkö.

Arnkil, Tom (2011) Dialoginen verkostotyö. Arnkil Tom & Seikkula Jaakko. ISBN. THL:n julkaisuja.

Aro, Ulla-Maija (2005) Hoitoa vai turvaa? Lastenpsykiatrian ja lastensuojelun paikkaa etsimässä. Tutkimus lapsen avun tarpeen tulkinnoista ja määrittelyistä lastenpsykiatriaosastolla asiakirja-aineiston valossa. Lapsi- ja nuorisososiaalityön erikoisala. Jyväskylän yliopisto.

D'Crutz & Jones (2004) Social Work Research. Ethical and Political Contexts. Sage.

Kongressi (2012): Förändringar inom social- och hälsovårdsektorn. Finlands Svenska Socialförbunds och Finlandssvenska vårdares kongress i Åbo . 16-17.4.2012.

Grey & Webb (2009) Social Work Theories and Methods. Sage publication ltd. London.

Heinonen Susanna (2010): Hallinnolliset rajat ylittävä parityö työvoiman palvelukeskuksessa. Pro Gradu-tutkielma, Sosiaalityö, Tampereen yliopisto.

Huotari, Päivi (2009): Strateginen osaamisen johtaminen kuntien sosiaali- ja terveystoimessa. Akateeminen väitöskirja TAY. Tampereen yliopistopaino – Juvenes Print.

Hyvärinen Hannu (2011) Asiakaslähtöisyyden moniulotteisuus ja toteutumisen haasteet asiantuntijoiden näkemänä. Itä-Suomen yliopisto Yhteiskuntatieteiden ja kauppatieteiden tiedekunta. Sosiologian pro gradu – tutkielma.

Isoherranen, Kaarina (2005) Moniammatillinen yhteistyö. Vantaa: WSOY.

Isoherranen, Kaarina (2008) *Yhteistyön uusi haaste- moniammatillinen yhteistyö*. Teoksessa: (toim.: Isoherranen, Rekola ja Nurminen): Enemmän yhdessä – moniammatillinen yhteistyö. WSOY oppimateriaalit. Helsinki.

Jokinen Arja, Juhila Kirsi, Suoninen Eero (1999) Diskurssianalyysi liikkeessä. Vuorovaikutus, toimijuus ja kulttuuri empiirisen tutkimuksen haasteina.

Juhila Kirsi (2009) Objektivointi ja subjektivointi sosiaalityön käytännöissä. Michel Foucault:n perintöä tulkitsemassa. Teoksessa: (toim.): Mäntysaari, Pohjola, Pösö: Sosiaalityö ja teoria. PS-kustannus. Juva.

Kananoja, Jokiranta & Niiranen (toim.) (2008) Kunnallinen sosiaalipolitiikka. PS-kustannus.

Katajamäki Erja (2010) Moniammatillisuus ja sen oppiminen / Tapaustutkimus ammattikorkeakoulun sosiaali- ja terveystalta AKATEEMINEN VÄITÖSKIRJA, TAMPEREEN YLIOPISTO Kasvatustieteiden laitos. Tampereen Yliopistopaino Oy – Juvenes Print.

Kilpeläinen, Arja (2009): *Luhmannin ekologinen kommunikaatio teoreettisena lähestymistapana sosiaalityössä*; teoksessa Mäntysaari, Mikko & Pohjola, Anneli & Pösö, Tarja (toim.) Sosiaalityö ja teoria. Jyväskylä: PS-kustannus.

Konttinen, Esa (1997) *Professionaalinen asiantuntijatyö ja sen haasteet myöhäismodernissa*. Teoksessa: Muuttuva asiantuntijuus (toim.): Kirjonen, Remes, Eteläpelto 1997. Jyväskylän yliopistopaino. 48-61.

Koskiaho, Briitta (2008) Hyvinvointipalvelujen tavaratalossa. Vastapaino. Tampere.

Lankinen, Niko (2011) *Yhdessä oikeaan aikaan*. Lapsiperheiden hyvinvointia tukevan kasvuympäristölähtöisen toimintamallin kehittäminen Raision kaupunkiin. Väiliraportti.

Lehtinen, Toni (2012) Artikkelit. Turun Sanomat. 7.4.12

- Lindén Mirja (1999) *Terveydenhuollon sosiaalityö moniammatillisessa ympäristössä. Stakes. Raportteja 234. Gummerus Kirjapaino Oy. Saarijärvi.*
- Mertala, Sirpa (2009) *How to Know Together? Physicians' Co-orientation between Hospitals and Health Centers. Journal of Interprofessional Care 23 (2), 185–194.*
- Mertala, Sirpa (2011) *Yhdessä tietämisen episodeja. Terveydenhuollon kompleksiset työympäristöt. Juvenes Print. Tampere.*
- Metteri, Anna (2012) *Hyvinvointivaltion lupaukset, kohtuuttomat tapaukset ja sosiaalityö. Väitöstutkimus. Tampereen Yliopistopaino Oy - Juvenens Print.*
- Montonen, Mia ja Aspelin, Johanna (2009) *Vanhemmuuskoulutusohjelma Ihmeelliset vuodet ja perheiden saama tuki. BIKVA-arviointi. FSKC arbetspapper 4, Helsinki.*
- Niemi Annukka (2006) *Asiakaslähtöisyys sosiaali- ja terveystaloudessa: Yksityisen ja julkisen kotihoidon työntekijöiden käsityksiä asiakaslähtöisyydestä. Pro gradu -tutkielma Terveyshallintotieteen pääaine Kuopion yliopisto Terveystalouden ja -talouden laitos.*
- Niiranen, Sinkkonen-Järvelä, Seppänen, Vartiainen (2011) (toim.): *Johtaminen sosiaalialalla. Gaudeamus Helsinki University Press Oy Yliopistokustannus. Tallinna Raamatutrukikoda.*
- Olds, D. L. (2007) *Home visiting nurses? Preventing crime by improving pre-natal and infant health and development. Criminal Justice Matters 69: (1), 4 -5.*
- Payne, Malcolm (2005). *Modern Social Work Theory. 3rd Edition. Basingstoke: Palgrave Macmillan.*
- Pärnä, Katariina (2012) *Kehittävä moniammatillinen yhteistyö prosessina. Lapsiperheiden varhaisen tukemisen mahdollisuudet. Akateeminen väitöskirja, Turun yliopisto. Uniprint Oy, Turku.*
- Sandqvist Anders (2013) *Lupaavia tuloksia lasten käyttöhäiriöiden tutkimuksesta. Artikkelit. Mediuutiset / elokuu 2013.*
- Sellergren, Hanna (2009) *Client-orientated collaboration of youth psychiatry and its network partners : The method used was focus group interviews of professionals Lisensiaatin työ. Helsingin yliopisto, Sosiaalityö (Yhteiskuntapolitiikan laitos).*

Stakes (2000) Raportteja 253: Palvelujen dialoginen kehittäminen kunnissa. (toim.): Arnkil Tom Erik, Eriksson Esa ja Arnkil Robert. Helsinki

STM (2012) Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2012/1. Juvenes Print –Tampereen yliopistopaino.

Valtakunnallisen Kaste-ohjelman Länsi-Suomen alueellinen toimeenpanosuunnitelma vuosille 2012- 2015.

Taskinen, Sirpa (2007) Katsaus lasten ja nuorten palvelujen kehitykseen. Teoksessa Matti Heikkilä ja Tuukka Lahti (toim.): Sosiaali- ja terveydenhuollon palvelukatsaus. Helsinki: Yliopistopaino Oy,

THL (2009) Terveyden ja hyvinvoinnin laitos: Sosiaali- ja terveydenhuollon tilastollinen vuosikirja 2009. Helsinki: Yliopistopaino Oy.

Tuomi& Sarajärvi (2009) Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Tammi.

Tuomi & Sarajärvi (2011) Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi.

Vaininen, Satu (2011) Sosiaalityöntekijät sosiaalisen ammattilaisina. Akateeminen väitöskirja. Tampereen yliopisto. Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö. Tampereen Yliopistopaino Oy – Juvenes Print.

Vermas, Eeva (2010) Lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden ja lastenpsykiatrian poliklinikan yhteistyö. Helsingin yliopisto / valtiotieteellinen tiedekunta. Sosiaalityö. Käytäntötutkimus.

Webster-Stratton, Carolyn (2006) Ihmeelliset vuodet. Ongelmanratkaisuopas 2-8-vuotiaiden lasten vanhemmille. Profami, Helsinki.

Virkki, Tuija, Vartiainen, Anssi, Kettunen, Pekka & Heinämäki, Liisa (2011) Sosiaalipalvelut muutoksessa – Kuntalaisten ja henkilöstön näkemyksiä Parasuudistuksesta. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL). Raportti 56/11.

www-lähteet:

<http://www.sosnet.fi/?DeptID=4038>

http://www.hel.fi/wps/wcm/connect/47cfc5804a176e1e949cfc3d8d1d4668/nuoret_lastensuojelun_avohuollossa.pdf?MOD=AJPERES

http://www.terveyskirjasto.fi/terveyskirjasto/tk.koti?p_artikkeli=lok00062#s2

Hankesuunnitelma Kaste I -ohjelman mukaisen hankkeen toteuttamiseksi: (2012) Remontti – juurruttamishanke: Lasten, nuorten ja lapsiperheiden palveluiden uudistaminen Länsi-Suomen Kaste-alueella 1.10.2012–31.10.2013. Liite 2 valtionavustushakemukseen. Länsi-Suomen Kaste-aluejohtoryhmä.

<http://www.turku.fi/public/default.aspx?contentid=333991&nodeid=14716>

Karvinen Ia (2013): Selvitys ehkäisevän lastensuojelun palveluista Varsinais-Suomessa. Varsinais-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen verkkojulkaisu 2 / 2013.

<http://www.vasso.fi/images/vasso/etusivu/ajankohtaiset/Julkaisu%202-2013.pdf>

Lastensuojelun Keskusliiton tiedote (2012).

Matkaopas asiakaslähtöisten sosiaali- ja terveystalvelujen kehittämiseen. Tarkoitettu työkaluksi asiakaslähtöisten palveluinnovaatioiden tuottamiseen.

<http://www.tekes.fi/ohjelmat/Tyke/Ajankohtais...si?type=news>

<http://www.socca.fi/yhteistutkiminen>: Yhteistutkiminen sosiaalityön menetelmäksi – hanke.

Ehkäisevä työ. Prosessikuvaus. Sähköinen julkaisu. <http://www.sosiaaliportti.fi/fi-fi/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/ehkaisevatyo/>

Karvinen-Niinikoski Synnove (2005): Sosiaalityön ammattikäytäntöjen kehittämisen areenat – kehittyvät yhteisöt ja kehittämissyksiköt:

http://www.isonetti.net/toiminta/Karvinen_Niinikoski_170805.pdf

Niemi Annukka (2006): Asiakaslähtöisyys sosiaali- ja terveystaloudessa: Yksityisen ja julkisen kotihoidon työntekijöiden käsityksiä asiakaslähtöisyydestä. Pro gradu -tutkielma Terveystalouden pääaine Kuopion yliopisto Terveystalouden ja -talouden laitos.
https://www.uef.fi/c/document_library/get_file?uuid=9fb8c72e-8ac4-4e54-916c-268f38a0111d&groupId=122710

Paavola, Honkavaara, Muuronen, Mäkinen, Tolonen, Varsa (2010): Ehkäisevän lastensuojelun kirjava todellisuus. Lastensuojelulain vaikutukset eri ammattiryhmien toimintatapoihin: Mikä toimii, mikä takkuaa, mitä pitäisi kehittää? Lastensuojelun Keskusliitto. Helsinki. Osoitteessa:
http://www.lskl.fi/files/395/Ehkaisevan_lastensuojelun_kirjava_todellisuus.pdf

Puro Markku (2012): Asiakaslähtöisyys terveydenhuollossa Terveystalouden johdon neuvottelupäivät 9 – 10.2.2012 Helsinki/ Forssan seudun terveydenhuollon ky. Sähköinen julkaisu; <http://www.kunnat.net/fi/tietopankit/tapahtumat/aineisto/2012/tk-johdon-neuvottelupaivat/Documents/2012-02-10-18-Markku-Puro.pdf>

<http://www.sosiaaliportti.fi/fi-fi/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/ehkaisevatyo/>

Selvitys kuntien perhetyön, lastensuojelun toimintatapojen sekä lastensuojelulain toimivuuden kehittämistä: <http://www.stm.fi/vireilla/tyoryhmat/lastensuojelu>

Sisäasiainministeriö (2012): Selvitys perhe- ja lapsensurmien taustoista vuosilta 2003-2012: SISÄASIAINMINISTERIÖN JULKAISUJA 35/2012 30.8.2012 <http://www.intermin.fi/julkaisu/352012?docID=36314>. Sähköinen julkaisu (PDF): www.intermin.fi/julkaisut. 12.11.12.

www.socca.fi: Moniammatilliset ohjaus- ja palveluverkostot lasten ja nuorten suojelussa 2010 : Tarja Heino, Hanna Heinonen, Mimosa Koskimies, Kirsi Nousiainen, Annukka Paasivirta, Sari Pitkänen, Jukka Pyhäjoki, Tom Tarvainen, Jukka Vehviläinen.

Väliraportti Sektoritutkimuksen neuvottelukunnan Osaaminen, työ ja hyvinvointi – jaostolle: http://www.socca.fi/files/2344/Moniammatilliset_ohjaus-ja_palveluverkostot_lasten_ja_nuorten_suojelussa_.pdf

Social work futures: Introduction: www.googlebooks.com.

STM tiedote 05.12.2012. Tiedote stm.fi-palvelussa: <http://www.stm.fi/tiedotteet/tiedote/-/view/1845826#fi>

STM:n uutiset Twitterissä: http://twitter.com/STM_Uutiset.

Suomen nuorisoyhteistyöjärjestö Allianssin tiedote 30.11.2012:
<http://www.alli.fi/siteneews/view/-/nid/2190/ngid/40/>. 13.12.2012. klo 10.40.

Toimiva lastensuojelu 2012: http://www.stm.fi/julkaisut/nayta/_julkaisu/1845758#fi

Valtiovarainministeriön tiedote 2012:
<http://valtioneuvosto.fi/ajankohtaista/tiedotteet/tiedote/fi.jsp?oid=371347>. 13.12.2012.klo 11.00.

Vuokko Niiranen, Alisa Puustinen, Joakim Zitting & Juha Kinnunen: Sosiaali- ja terveyspalvelut kunta- ja palvelurakenneuudistuksissa: verkkoversiona Kuntaliiton sivuilta www.kunnat.net/arttu

Muut lähteet:

Hankeseminaari (2011): ”*Missä mennään?*” Lastensuojelun ja psykiatrian rajapinnat-tutkimushankkeen loppuseminaari. 17.10.2011. Turku.

Keskustelutilaisuus sosiaalihuoltolain uudistamisesta 1.11.2011 Lastensuojelun keskusliitossa. Muistio.

Kongressi (2012): *Förändringar inom social- och hälsovårdsektorn*. Finlands Svenska Socialförbunds och Finlandssvenska vårdares kongress i Åbo . 16-17.4.2012.

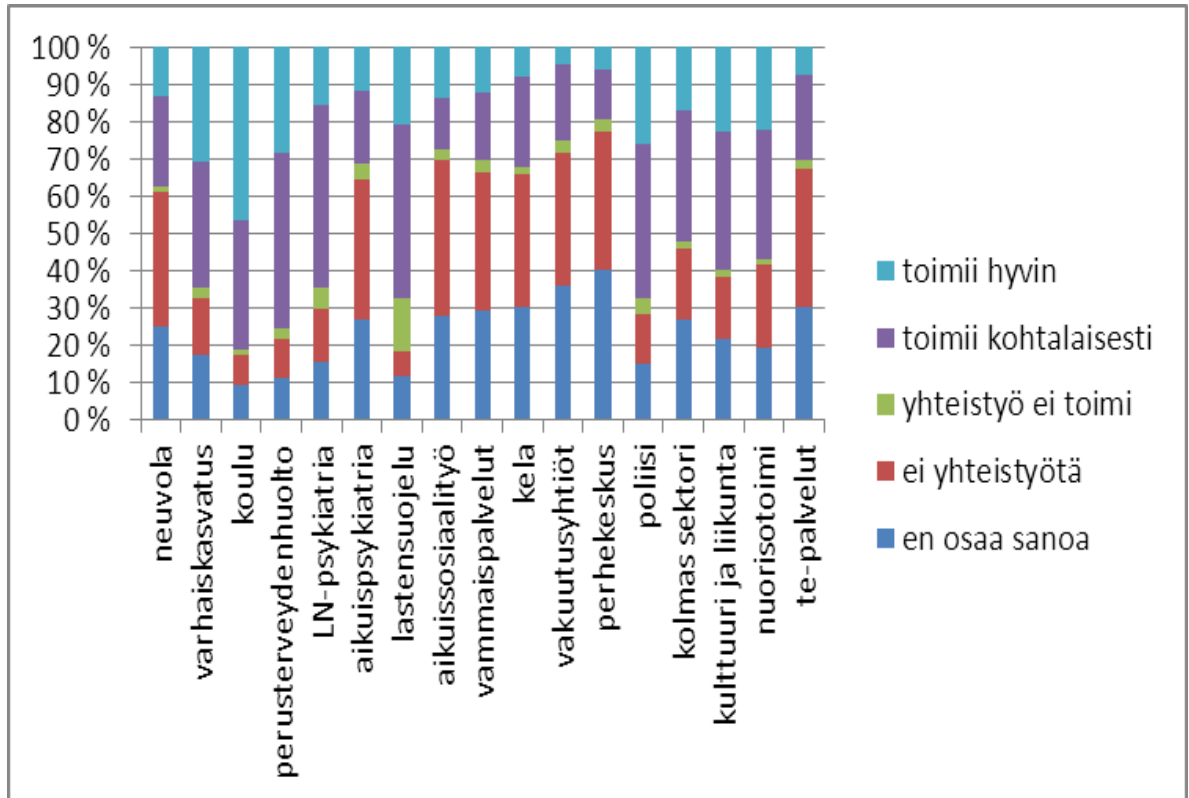
Perälä Marja-Leena (2012): Miten vahvistetaan strategista opetus-, sosiaali-, ja terveystoimen sekä muut toimet ylittävää johtamista? Remontti-hankkeen koulutusluento: ”Lasten, nuorten ja perheiden palveluiden yhteen sovittava johtaminen”. 7.11.2012 Turun kaupunki / Puutarhakadun auditorio. Turku.

Rimpelä, Matti (2012): Onko nykyjärjestelmän hajanaisuus / nykyjärjestelmä este lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnille? Remontti-hankkeen koulutusluento: ”*Lasten, nuorten ja perheiden palveluiden yhteen sovittava johtaminen*”. 7.11.2012 Turun kaupunki / Puutarhakadun auditorio. Turku.

Rimpelä Matti (2013): Radiokeskusteluohjelma. Yle puhe. 23.8.2013 klo 11-12.

<http://www.sosiaalipoliittinenyhdystys.fi/janus/0209/Janus%20paakirjoitus%200209.pdf>

Liitteet:

Kuvio 1: Ehkäisevän lastensuojelun yhteistyön toimivuus eri toimialojen kanssa. (Karvinen 2013; 33.)

QuickTime™ ja
pakkauksen purkuohjelma
tarvitaan elokuvan katselemiseen.

Kuvio 2: Toimialojen välisen yhteistyön kenttä.

Edistävät tekijät	kpl	Rajoittavat tekijät	kpl
Asenteet	119	Rakenteelliset tekijät	150
Osaaminen	65	Asenteet	95
Rakenteelliset tekijät	62	Osaamisen puute	68
Tuttuus	55	Puutteet toimintatavoissa	35
Toimintatavat	46	En osaa sanoa	13
Luottamus	15	Tuntemattomuus	8
En osaa sanoa	10	Pelko	6

Taulukko1: Toimialojen välistä yhteistyötä edistävät ja rajoittavat tekijät erikseen (mainintojen määrä).

	Edistävänä	Rajoittavana	Yhteensä
Asenteet	119	95	214
Rakenteelliset tekijät	62	150	212
Osaaminen vs. sen puute	65	68	133
Toimintatavat vs. puutteet toimintatavoissa	46	35	81
Tuttuus vs. tuntemattomuus	55	8	63
Luottamus vs. pelko	15	6	21

Taulukko 2: Toimialojen välistä yhteistyötä edistävät ja rajoittavat tekijät yhdistettynä (mainintojen määrä.)